

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Autorská pohádka v proměnách času se zaměřením na
tvorbu Václava Čtvrťka a Pavla Šruta**

Bakalářská práce

Autor: Kamila Rybářová
Studijní program: B7310 Filologie
Studijní obor: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Kubanová
Oponent práce: Mgr. Petra Bubeníčková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Kamila Rybářová

Studium: P18K0022

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Autorská pohádka v proměnách času se zaměřením na tvorbu Václava Čtvrťka a Pavla Šruta**

Název bakalářské práce AJ: Authorial fairytale through the time with a focus on creation of Václav Čtvrtek and Pavel Šrut

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat pojmem autorská pohádka v české literatuře, jejím vývojem a typologií. Zaměří se na znaky tohoto žánru v tvorbě Václava Čtvrťka a Pavla Šruta. Součástí práce bude také praktický projekt.

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.

CHALOUPKA, Otakar a Jaroslav VORÁČEK. *Kontury české literatury pro děti a mládež (od začátku 19. století po současnost)*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1984.

ŠUBRTOVÁ, Milena. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3.

URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-548-1.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Kubanová

Oponent: Mgr. Petra Bubeníčková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 21.11.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 21.4. 2021

Kamila Rybářová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Mgr. Kateřině Kubanové za velikou ochotu, trpělivost a odborné vedení bakalářské práce.

Anotace

RYBÁŘOVÁ, Kamila. *Autorská pohádka v proměnách času se zaměřením na tvorbu Václava Čtvrťka a Pavla Šruta*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. Bakalářská práce.

Bakalářské práce se zabývá tématem autorské pohádky. Práce je rozdělena na část teoretickou a projektovou. V části teoretické najdeme úvodní výklad, definici pojmu autorská pohádka, její typologii, historický vývoj se jmény autorů, kteří významně ovlivnili vznik tohoto žánru a vývoj v průběhu času v literatuře české i světové. Dále se práce věnuje dvěma zástupcům české autorské pohádky, jejich životu a tvorbě. Jedná se o díla Václava Čtvrťka a Pavla Šruta. V závěru jsou posuzovány společné znaky tohoto žánru v dílech zmíněných spisovatelů. V rámci druhé části práce bude vypracován projekt tvořivé dílny pro žáky základní školy spolu s výzkumem, jehož cílem bude zjistit, jak dnešní děti vnímají pohádku coby literární žánr.

Klíčová slova: autorská pohádka, pohádka, Pavel Šrut, Václav Čtvrtek

Annotation

RYBÁŘOVÁ, Kamila. *Authorial fairytale through the time with a focus on creation of Václav Čtvrtek and Pavel Šrut*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor's thesis deals with the topic of the author's fairy tale. The work is divided into theoretical and project part. In the theoretical part we find an introductory explanation, definition of the term author's fairy tale, its typology, historical development with the names of authors who significantly influenced the origin of this genre and the development over time in Czech and world literature. Furthermore, the work deals with two representatives of the Czech author's fairy tale, their lives and work. These are the works of Václav Čtvrtek and Pavel Šrut. At the end, the common features of this genre in the works of the mentioned writers are assessed. In the second part of the work, a project of a creative workshop for primary school pupils will be developed together with research, the aim of which will be to find out how today's children perceive fairy tale as a literary genre.

Key words: authorial fairy-tale, fairy tale, Pavel Šrut, Václav Čtvrtek

Obsah

Úvod.....	8
1. Autorská pohádka.....	10
1.1 Typologie autorských pohádek.....	10
1.2 Historický vývoj světové autorské pohádky.....	12
1.3 Historický vývoj české autorské pohádky	15
2. Václav Čtvrtek.....	19
2.1 Pohádková tvorba Václava Čtvrťka	20
2.2 Rumcajs	23
3. Pavel Šrut	27
3.1 Tvorba Pavla Šruta	28
3.2 Lichožrouti.....	30
4. Společné a rozdílné znaky v tvorbě Václava Čtvrťka a Pavla Šruta	34
5. Projekt: Za pohádku!	36
5.1 Popis projektu	36
5.2 Cíle.....	36
5.3 Propagace a financování.....	37
5.4 Realizace.....	37
6. Výzkum a jeho popis.....	38
6.1 Realizace.....	38
6.2 Vyhodnocení.....	39
Závěr.....	47
Literatura a použité prameny.....	48
Seznam příloh.....	51
Příloha A.....	52
Příloha B	53
Příloha C	55
Příloha D.....	59

Úvod

„Pohádka je preventivní ochranné očkování dětí proti suchosti ducha, necitlivosti, snížené citlivosti vůči kráse a proti tomu, aby se člověk obklopený technikou jí příliš zbytečně připodobňoval.“¹

Václav Čtvrtek

Jak vhodněji začít hovořit o moderní autorské pohádce než ústy spisovatele, jehož knihy najdeme v každé dětské knihovničce a jehož pohádkové postavy jsou známy všem bez rozdílu věku. Pohádka, jakožto hlavní žánr dětské literatury, vede každé dítě k rozvoji vlastní fantazie a myšlení. Poukazuje na základní kladné i negativní lidské vlastnosti, na vnímání a rozlišování dobrého a zlého. Učí hodnotám a zároveň s sebou nese jakési ponaučení a pomáhá v přístupu k problémům, jejich řešení a mnohdy i k pochopení důležitosti budování mezilidských vztahů.

Ke své bakalářské práci jsem si vybrala téma, které je i mně velice blízké. Nejen proto, že mě k tomu vede nynější povolání učitelky na základní škole, ale snad i proto, že ve mně je pořád trochu toho dítěte, které kdysi hltalo a milovalo každou pohádku, kterou objevilo. Dnes, očima dospělého čtenáře, mohu posuzovat a nahlížet na tuto tvorbu pro děti už ze zcela jiného pohledu.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části, a to část teoretickou a část projektovou. V teoretické části se tedy zaměřuji konkrétně na typ moderní autorské pohádky s přihlédnutím na tvorbu dvou autorů zastupující zpracování české autorské pohádky 20. a 21. století. V úvodní části se věnuji pojmu autorská pohádka, jejím hlavním charakteristickým znakům, typologii a historickému vývoji spojeného s českými i světovými autory, kteří se na tomto literárním útvaru významně podíleli. Druhá a třetí kapitola je věnována dvěma zástupcům českých spisovatelů, tvůrcům autorských pohádek. Pro tuto část jsem zvolila pohádkovou tvorbu Václava Čtvrta a Pavla Šruta. Od každého autora je následně vybrána a blíže popsána jedna z jeho nejúspěšnějších dětských knih. V poslední kapitole teoretické části

¹ ČTVRTEK, Václav. *Z dětství i jinak*. Praha: Albatros, 1976.

bakalářské práce se zabývám posuzováním společných i rozdílných znaků v tvorbě již obou zmíněných autorů.

Druhá část bakalářské práce je věnována projektu, jeho popisu a realizaci. Projekt je koncipován jako tvořivá dílna pro děti 1. stupně základní školy, jehož cílem je seznámit děti s autorskou pohádkou a českými spisovateli. Projektová část obsahuje také výzkum a jeho výsledné vyhodnocení.

Cílem bakalářské práce je tedy seznámit s pojmem autorská pohádka, obecnou charakteristikou, její typologií, historií, vybranými českými spisovateli a jejich významným odkazem, který zanechali nejen pro dětské čtenáře a milovníky pohádek.

1. Autorská pohádka

Pojem autorská pohádka (umělá, umělecká, moderní, současná) je velmi široký. Označujeme jím pohádky, ve kterých autor vyslovuje myšlenky, vlastní názory a soudy odpovídající době jejich vzniku. Vzniká tak zcela originální příběh i styl vyprávění, který je výrazem tvůrčí osobnosti a lidové tradici se tak vědomě vyhýbá.² Z tradiční pohádky se obvykle použije pouze náznak určitého motivu. Známa pohádková postava je pak představena v netypických situacích a typicky pohádkový motiv je tedy buď vynechán, či obrácen úplně naruby. Tento typ pohádky má velikou tematickou a kompoziční pestrost a značné možnosti, co se týče námětů. Její hlavní funkce je především zábavná.

Vznik autorské pohádky byl ovlivněn dvěma odlišnými směry. První souvisel se snahou spisovatelů navázat na folklorní pohádku a vycházet z její základní stavby. Druhý představuje záměrný pokus odlišit se od folklorní pohádky, a to právě naopak, narušením její klasické struktury.

Autorská pohádka, jako typ tvorby určen čistě pro děti, má své charakteristické rysy, které se projevují v různých oblastech. Jména postav jsou většinou smyšlená nebo vycházejí z původní pohádky, avšak často se zpřesňují podle některého charakteristického rysu postavy, na nějž má vliv také současný stav civilizace. Zároveň jsou zachovány znaky pohádkových fantastických postav a typická pohádková výstavba, stavy napětí či gradace. Často se zde vyskytují humorné až absurdní situace. V závěru pak vítězí dobro nad zlem.

1.1 Typologie autorských pohádek

Autorskou pohádku lze rozčlenit do několika skupin. Tímto členěním se zabývali mnozí teoretikové dětské literatury. Marie Genčiová uvádí například, ve své učebnici *Literatura pro děti a mládež*, tyto typy moderní autorské pohádky: *pohádka naučná*, tzv. *antipohádka*, *pohádka typu „cesta dítěte do pohádky“* a *pohádka nonsensová*, pod níž se řadí také *pohádka zvířecí*.

Pohádka naučná v podstatě navazuje na zvířecí lidovou pohádku, má totiž s lidovou pohádkou nejužší souvislost. Pracuje s vědeckým základem, snaží se také odhalovat hlubší

² MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X, s. 473.

biologické zákonitosti. „*Děje se tak uměleckým obrazem, v němž zvířecí hrdina jedná podle biologických zákonů, v souhlasu se svými přirozenými instinkty a způsobem svého života, jeho jednání jsou však často pro větší emocionální působivost připisovány pohnutkám jakoby lidské, etické nebo rozumové.*“³ Takovéo typy pohádky najdeme například v dílech L. N. Tolstého, K. Ušinského, R. Kiplinga, V. Biankiho a dalších.

Antipohádku můžeme chápat jako český typ pohádky, který je charakteristický zejména pro české pohádkáře. Autor zde předpokládá u čtenáře základní znalosti lidových pohádek. Používá totiž jejich kouzla, přičemž však počítá s tím, že jim čtenář nevěří. Takový typ autorské pohádky můžeme vidět například v dílech K. Čapka, J. Lady, V. Čtvrťka, J. Wericha.

Dalším typem autorské pohádky je již zmíněná pohádka typu „cesta dítěte do pohádky“. Zde se jedná o takový útvar, kdy hlavní hrdina podniká dobrodružnou cestu do vysněného, pohádkového světa, během níž se ocitá v různých situacích, jež autor vybírá z klasických pohádek. Vystupují zde pohádkové bytosti, které reálně neexistují, dětský čtenář však chce v jejich existenci alespoň na chvíli uvěřit. Autor tedy opět pracuje s čtenářovým podvědomím o lidové pohádce. „*Byla-li lidová pohádka uskutečněním snu o lepším životě, je tato pohádka uskutečněním dětského snu o prožití pohádky.*“⁴ Jedná se například o pohádku *Pan Tau a tisíc zázraků* O. Hofmana, *Arabela* M. Macourka či *Karkulín ze střechy* A. Lindgrenové.

V pohádce nonsensové neboli imaginativní tvoří základní výstavbu určitý model folklorní pohádky obohacený o prvky nejmodernější skutečnosti vyznačující se místy zdánlivou nelogičností. Vznikají tak pohádky, kde se vyskytují příznačné rysy, jako například volný vztah ke kategorii času či pečlivá práce s jazykem. Autor si zde s jazykem hraje a často s ním tímto způsobem experimentuje. Z tohoto důvodu se zde vytváří spousta různých netypických a nelogických slovních spojení či nelogické řazení epizod, z čehož pak vznikají humorné situace. Dítě si zde uvědomuje jakési narušení pohádkové normy a takto překroucený příběh má poté touhu napravit a dát do pořádku tak, jak by to dle jeho zkušeností mělo správně být. „*Pozitivní v nesmyslu je právě jeho smysl! Kouzlo na hlavu postaveného světa spočívá v uklidňující jistotě, že svět právě nestojí na hlavě.*“⁵

³ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 30.

⁴ Tamtéž, s. 33.

⁵ Tamtéž, s. 35.

Avšak pod tento nonsensový druh pohádky patří další podtypy výpravných pohádkových příběhů s fantastickými prvky. Jako první lze uvést příběhy, v nichž vystupují například oživené hračky, zvířata či jiné zcela vymyšlené pohádkové postavy.⁶ Takové příběhy mohou vypovídat o lidských vlastnostech, zálibách, myšlení a různých životních zápletkách, jež jsou přeneseny do fantastického světa, kde je prožívají jiné bytosti nežli lidské. „*Takové příběhy mohou být eticko-výchovným podobenstvím, a to navzdory rozmanitým veselým i nebezpečným dobrodružstvím hrdinů.*“⁷ Lze zmínit například pohádku *Broučci* J. Karafiáta, *Pinocchia* C. Collodiho či *Medvídka Pú* A. Milnea.

Imaginativní pohádka může být dále sepsána také v podobě naučné pohádky, jež vypráví o životě zvířat, ptáků či hmyzu. Zde je věnován větší prostor pro lidské pohnutky a jednání hlavních zvířecích hrdinů. Lze uvést například tyto pohádky: *Ferda Mravenec*, *Grahamova Žabákova dobrodružství* O. Sekory, *Statečný Cibulka* G. Rodariho či *Neznámkovy příhody* N. Nosova.

Tvorba tohoto typu má svůj počátek v podobě děl anglického autora E. Leara, pod jehož vlivem tvořil pak také spisovatel K. Čukovskij. Ten přenesl tento typ pohádky ve veršované podobě do ruského prostředí. Dále následuje například *Alenka za zrcadlem* L. Carrolla. „*Lewis Carroll objevil království dětí. Zde platily zákony dětské fantazie a hra byla vážným obsahem života. Byl okouzlen občany dětské říše, kteří převraceli zákony naruby a viděli věci v neobvyklém pořadí dětských hodnot. Pochopil, že děti nejsou nelogické, ale že mají svou dětskou logiku.*“⁸ Z českého prostředí stojí jistě za zmínku například nonsensová pohádka *Anička skřítek a slaměný Hubert* V. Nezvala.

1.2 Historický vývoj světové autorské pohádky

Pohádkové motivy do literatury pronikají už od starověku, kdy však nebyly brány jako předmět autorského či sběratelského zájmu. V období středověku se poté pohádkový motiv táhl napříč literárními žánry, jako jsou legendy, hrdinská, dvorská či rytířská epika. Avšak

⁶ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 34.

⁷ Tamtéž, s. 34.

⁸ Tamtéž, s. 36.

několik dalších staletí zůstává pohádka jako samostatný žánr spíše základem ústní lidové tradice.⁹

Od 16. století, kdy dochází k ustálení a ucelení pohádky jako samostatného žánru, lze pohádku chápat jako literární útvar, který plně čerpá z folkloru a je tudíž jakýmsi jeho záznamem, o nějž mají veliký zájem pozdější romantici z důvodu úcty k tradici a zachování těchto důležitých záznamů pro budoucí generace. *“Nový vztah k folklorní pohádce iniciuje generace romantiků, kteří v ní a vůbec ve folkloru objevují jeden z pramenů poznání duše národa i kánon poezie.”*¹⁰

Pokusy o autorskou umělou pohádku lze nalézt tedy v době klasicismu a romantismu, kdy je stále ještě těsně spojena s bajkou a liší se od ní jen málo. Bajky jsou tak oživovány autory, jako například J. de La Fontaine či pozdější I. A. Krylov. Skutečný nástup autorské umělé pohádky zařazujeme tedy do období romantismu, jenž dostal autorskou pohádku takřka do literárního centra. Za základní kámen tohoto žánru lze považovat tvorbu francouzského spisovatele Ch. Perraulta, který sepsal a vydal první knihu dětské literatury v evropském písemnictví. Jedná se o knihu *Pohádky matky Husy*, jež obsahuje literárně zpracované klasické lidové pohádky (např. *Červená karkulka*, *Kocour v botách*, *Smolíček Pacholíček*). Na Perraultovu tvorbu navazují bratři Grimmové se syrovější tematikou, sbírkou *Pohádky pro děti a domov*, která již směřuje přímo k dětskému čtenáři a pohádky se tak stávají zcela součástí dětské literatury.

Ruské, irské či srbské pohádky v té době zpracovává A. S. Puškin, A. N. Afanasjev, J. Curtin a V. Š. Karadžič.

Za prvního představitele autorské romantické pohádky můžeme považovat již W. Hauffa, který sepsal tři almanachy pohádek (*Karavana*, *Šejk z Alexandrie a jeho otroci*, *Hospoda ve Špesartu*). Jeho příběhy mají typicky romantické prvky a motivy.¹¹ V druhé polovině 19. století se objevuje další velmi významný pohádkář, zakladatel tohoto žánru, který si získal popularitu u dětí i dospělých po celém světě – H. Ch. Andersen. Ten vycházel z dánského folkloru. Ve své tvorbě oživuje svět zvířat i věcí, začleňuje také sociální témata a naplňuje ji tak hlubokým filosofickým podtextem. Typickými prostředky zbavuje pohádku

⁹ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X, s. 475.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ ČEŇKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, s. 130.

závislosti na lidové slovesnosti, díky čemuž tak nastupuje pohádka moderní. Je autorem 156 pohádkových příběhů, mezi něž patří například tato díla: *Děvčátko se sirkami*, *Císařovy nové šaty*, *Malá mořská víla* či *Ošklivé káčátko*. I přesto, že jsou tyto příběhy podávány dětským čtenářům, jejich pointa je někdy velmi složitá, krutá i skeptická, a může tak dětskému chápání zcela uniknout. „*Andersenův skepticismus se projevil i v tom, že jeho pohádky nekončívají nutně happy endem. V podtextu jeho pohádek zaznívá totiž přesvědčení, že v tomto světě se lze jen málokdy dočkat vděku, uznání nebo lásky.*“¹² Na Andersenovu tvorbu přímo navazuje O. Wilde (*Šťastný princ a jiné pohádky*), který ve své pohádkové tvorbě uplatňuje často symboly, jinotaje, různé impresionistické obrazy či satiru. A stejně tak, jako tomu bylo u Andersena, i Wildeova tvorba se přibližuje spíše dospělým čtenářům nežli těm dětským, jimž by měla být primárně určena.

Dalším pokračovatelem se stal A. A. Milne (*Medvídek Pú*) či L. Carroll, který pohádkovým příběhům vdechl zase úplně jiný ráz. Jeho *Alenka v kraji divů* je zcela jasný zástupce nonsensové prózy plný slovních a intelektuálních hříček, snové, fantaskní reality i matematické logiky či absurdity. Z autorů 19. století lze jistě zmínit také C. Collodiho a jeho příběhy s dřevěným panáčkem Pinocchiem (*Pinocchiova dobrodružství*). Právě tyto zmínění autoři dali autorské pohádce jisté základy a tvůrčí postupy, které se posléze staly jakousi šablonou plnou námětů a zajímavých motivů pro následující tvorbu pohádkových tvůrců po celém světě.

Ve 20. století kladou tvůrci světové autorské pohádky větší důraz na dětskou představivost a fantazii, jež se stala základním prvkem a potřebou autorskou pohádku co nejvíce ozvláštnit a obohatit něčím novým a zcela netradičním. Jedním z velmi úspěšných autorů se stala P. Traversová a její *Marry Poppins*, slavná literární postava s neuvěřitelnými schopnostmi. Dalšími významnými autory jsou J. M. Barrie a jeho kouzelný příběh *Petr Pan*, A. Lindgrenová, z jejíž bohaté tvorby lze zmínit jistě díla: *Děti z Bullerbynu*, *Karkulín ze střechy*, *Pipi dlouhá punčocha*. Za zmínku stojí také severská autorka T. Janssonová, která je známa pro svou sbírku knih o Mumíním údolí zaměřenou na vzájemnou lásku a svět plný tolerance a laskavosti.¹³ Dalším oblíbeným autorem je také jistě R. Dahl (*Jakub a obří broskev*, *Karlík a továrna na čokoládu*), J. R. R. Tolkien a jeho pohádkové romány *Hobit aneb cesta tam a zase zpátky*, *Pán prstenů*, jeho přítel C. S. Lewis, jehož nejznámější dílem je série

¹² ČEŇKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, s. 131.

¹³ Tamtéž, s. 134.

knih *Letopisy Narnie* či německý spisovatel M. Ende a jeho *Příběh, který nikdy neskončí*. Celosvětovou oblibu si nejen u dětí získala v 90. letech britská autorka J. K. Rowlingová a její pohádkové příběhy o čarodějnickém učni Harry Potterovi a jeho fantastickém světě plném kouzel a nejednom dobrodružství.

1.3 Historický vývoj české autorské pohádky

V naší zemi se začínají prvky autorské moderní pohádky prosazovat již během 20. let 19. století. Autory lákalo vnést do příběhu nové motivy a látky, které byly s tradiční pohádkou méně či více spjaty. Za základ či pomyslný předstupeň autorské pohádky u nás lze považovat již tvorbu B. Němcové a K. J. Erbena, kteří se významně podíleli ve sběratelství folkloru a jejichž pohádkové příběhy mají určitou zakladatelskou hodnotu, ač je jejich výchozí podání vypravěčsky upraveno. Tato sběratelská činnost však postupně vyhasíná s nedostatkem ústní folklorní tradice, naopak přibývají nové adaptace klasických pohádek.¹⁴

Česká moderní pohádka vzniká tedy koncem 19. století. Důležitou roli pro tento mezník mají jistě díla jako *Broučci* J. Karafiáta, či pohádky s folklorními náměty E. Krásnohorské (např. *Sluníčkovy sestry*, *Láska otcovská*). Po jejím vzoru tvořili také další autoři, kteří přejímali mnohé z postupů tvorby, díky nimž se postupně vytvořil fiktivní příběh založen na tradičních motivech a látkách, tedy právě moderní pohádka.¹⁵

Z přelomu 19. a 20. století, kdy se autorské pohádce dostává stále větší pozornosti, stojí za zmínku dále také autoři jako například S. Podlipská (*Sbírka pohádek pro mládež*) či J. Mahen se svým novodobým typem zvířecí pohádky (např. *Co mi liška vyprávěla*), kteří se stále více snažili odpoutávat od zažitých a tradičních motivů. M. Majerová, H. Malířová a J. Wolker přicházejí zase s pohádkami se sociální tematikou na pozadí politické situace a společenské kritiky (např. *O milionáři, který ukradl slunce*). Tyto pohádky se však dotýkají spíše dospělého publika.

Vývoj a především rozmach autorské pohádky od počátku 20. století však negativně ovlivnil rok 1913, kdy vrcholí spor o důležitosti, smyslu a významu pohádek pro dětské čtenáře v moderní době (Boj o pohádku 1913–1916) vedený na stránkách časopisu *Úhor*, kde

¹⁴ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X, s. 476.

¹⁵ Tamtéž, s. 171.

vyjadřuje svou ostrou kritiku vymezující se vůči tomuto žánru J. Petrbock. Nastává tedy krize, jež je způsobená určitou stagnací výrazových prostředků, námětů a žánrů a nutně tak vede k nízké literární úrovni.¹⁶ Objevují se tak reakce a odmítavé postoje k tomuto žánru vůbec. Na radikální názory a postoje J. Petrbocka reaguje hned několik autorů, kteří však zastávají zcela opačný názor a mají chuť a tendenci pohádkovou tvorbu obhajovat. Jeden z takových byl například V. Tille, který vyjádřil důležitost a potenciál folklorních pohádek, jejich tradici, již na toto konto ukazoval také ve své vlastní tvorbě. Ač byla pohádková tvorba očištěna a posílena, tento boj se během 20. století ještě několikrát rozhořel. Ve 20. i 40. letech se však našli silní a kvalitní autoři, kteří svou tvorbou dokázali kritiku zvrátit a pohádkovou tvorbu posléze opět podpořit.

Na tomto a také dalším vývoji měl jako autor pohádkového žánru svoji významnou roli ve 30. letech jistě K. Čapek (*Devatero pohádek*), který spolu se svým bratrem J. Čapkem (*O pejskovi a kočičce*) přivádí autorskou pohádku 20. století téměř k dokonalosti. „*Česká autorská pohádka 20. stol. přibližuje tradiční pohádkový svět prostředí moderní civilizace; polidšťuje nadpřirozené bytosti a vnáší do vyprávění humorný nadhled, vyjadřuje nebojácný postoj k životu.*“¹⁷ K bratrům Čapkovým se přidává posléze K. Poláček (*Edudant a Francimor*) a V. Vančura (*Kubula a Kuba Kubikula*). Oba dva tvoří po jejich vzoru trefné a humorné příběhy, které si získaly velikou oblibu i díky svému pozdějšímu televiznímu zpracování pro dětské publikum.

Další významnou tvorbou jsou díla J. Lady, parodie na klasické pohádkové motivy, tzv. antipohádky (*Pohádky naruby, Nezbedné pohádky, Bubáci a hastrmani*), či O. Sekory, jenž svá díla stejně jako Lada zároveň sám ilustruje (*Ferda Mravenec*). Parodické a humorné ilustrace dotváří pravou hodnotu těchto děl. Dle Sekorovy knižní předlohy byl také natočen první český loutkový film.¹⁸ Nonsensovou pohádku plnou různých paradoxů, absurdity a nadsázky, jak jsem již zmiňovala, u nás zastoupil ve své tvorbě V. Nezval (*Anička skřítek a slaměný Hubert*).

40. a 50. léta provází folklorismus, který opět pracuje s motivem klasických pohádek. Lze zmínit například tvorbu J. Š. Kubína, jenž se ve své tvorbě navrácí k venkovskému

¹⁶ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989, s. 172.

¹⁷ MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X, s. 478.

¹⁸ Tamtéž, s. 478.

prostředí i zvířecí tematice s fantazijními prvky (*Zlatodol pohádek, Princ Zlatohlávek*), dále pak F. Hrubína (*Špalíček pohádek*) i J. Drdu (*České pohádky*). Následující 60. léta jsou plná humoru, satiry a parodie. Do tohoto období lze zařadit J. Wericha se svou sbírkou *Fimfárum*. 17 příběhů je sepsáno humornou formou a zcela ironicky se vyjadřují k pošetilosti člověka. Werich čerpá z běžných pohádkových motivů, avšak zpracovává je po svém. V tomto období tvoří také O. Hofmann (*Pan Tau a tisíc zázraků*), L. Aškenazy (*Putování za švestkovou vůní*) či M. Macourek (*Jakub a dvě stě dědečků, Mach a Šebestová*). Na základě pohádek začínají vznikat nové filmové adaptace. Dochází k medializaci pohádek prostřednictvím rozhlasu a televize v podobě televizních seriálů.¹⁹

Iluzivní folklor v tvorbě autorských pohádek si nelze v 70. letech představit bez V. Čtvrťka a jeho pohádkového světa vyprávějícím o loupežníku Rumcajsovi, jeho manželce Mance a synkovi Cipiskovi (*Pohádky ze čtyř studánek, Pohádky z mechu a kapradí, Vodník Česílko*). „Do iluzorního světa vnášel postupy pověsti.“²⁰ Čtvrtek se mimo jiné podílel na pohádkách pro televizní večerníček, které později uvedl do knižní podoby. V tomto období lze zmínit ještě M. Kubátovou a její velmi dobře známou pohádkovou postavu Krakonoše (*Pohádky o Krakonošovi*). V dalších letech 20. století pokračují ve své tvorbě převážně již jmenovaní autoři. Dalšími autory, kteří se začali projevovat až v této době, jsou F. Nepil, B. Říha či J. Hanzlík.

90. léta znamenají pro autorskou pohádku značný tržní úspěch i velikou rozmanitost jejích podob a forem. Vzniká spousta nových pohádkových příběhů i nová zpracování již pohádek vzniklých, avšak na tradici počátku 20. století už autoři příliš nenavazují. „Mnohé náměty a motivy klasické pohádky nabývají na nových významech, vtažením reálií moderního světa nebo politiky do pohádkového příběhu či obrazu nabývají na mnohoznačnosti.“²¹ Za zmínku stojí jistě tvorba Z. Svěráka, který navazuje na tvorbu K. Čapka a vydává humorné pohádkové příběhy: *Tatínku, ta se ti povedla, Radovanovy radovánky*, pozdější: *Jaké je to asi v čudu, Pan Buřtík a pan Špejlička*. V podobném duchu tvoří také L. Středa (*Tatínkovy pohádky*) i J. Stránský (*Povídáčky pro Klárku*).

¹⁹ MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X, s. 479.

²⁰ ČEŇKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, s. 142.

²¹ URBANOVÁ, Svatava a Milena ROSOVÁ. *Žánry, osobnosti, díla: (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež - antologie)*. Vyd. 4. (upr. a dopl.). Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-625-X, s. 77.

Oblíbenou se stala tvorba také J. Vladislava (*Co vyprávěl vítr bílé růži*), K. Šiktance (*Královské pohádky*), T. Pěkného (*Havrane z kamene...*) a také J. Kahouna (*Příhody včelích medvídků, Toronto Tom: Kocour z Ameriky*). Humor, parodii i grotesknost nám na přelomu 20. a 21. století přináší ve své tvorbě P. Šrut (*O pavoučkovi Pájovi*) či A. Mikulka (*O jelenovi s kulometem, Karkulka v maskáčích*).²²

Autorská pohádka 21. století využívá stále nových podob, témat a příběhů, které se tak mají dostat blíže k čtenáři, zároveň ho upoutat, přivést k četbě a podpořit tak současnou dětskou čtenářskou gramotnost. Zmínit lze tvorbu I. Procházkové (*Eliáš a babička z vajíčka, Myši patří do nebe, Uzly a pomeranče*), H. Doskočilové (*Pejskování s Polynou, O Mamě Romě a romském pánbíčkovi, Lenoši a rváči z Kloboukova*), I. Binara (*Kilo jablek pro krále, Králík Fiala*), P. Nikla (*Pohádka o Rybitince, Přeshádky, Žlutí lvi*) či P. Čecha (*O zahradě, Dědečkové, Knižka pro dva*). Současná tvorba je velmi různorodá. Přibývá spoustu nových autorů, příběhů, vynikajících grafických zpracování i témat a v neposlední řadě také podob a forem, v kterých nyní takové příběhy dostáváme i přijímáme. Vzniká silné konkurenční prostředí a knižní trh je tak opravdu bohatý pro dětského, potažmo i dospělého čtenáře.

²² URBANOVÁ, Svatava a Milena ROSOVÁ. *Žánry, osobnosti, díla: (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež - antologie)*. Vyd. 4. (upr. a dopl.). Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-625-X, s. 79.

2. Václav Čtvrtek

Jeden z neznámějších českých pohádkářů, vlastním jménem Václav Cafourek, se narodil 4. dubna roku 1911 v Praze. Bylo to právě jeho datum narození, které jej inspirovalo k pseudonymu Václav Čtvrtek, pod nímž tvořil a od roku 1946 podepisoval své jedinečné pohádkové příběhy pro děti i dospělé. Roku 1959 přijal toto jméno zároveň za své občanské a dnes už jej nikdo nezná jinak.²³ Byl to hlavní představitel moderní pohádky, jíž dal zcela nový obsah i tvar, a dosáhl tak jakéhosi vrcholu tohoto žánru ve své originalitě a také určité bezprostřednosti.²⁴

Během první světové války žil malý Václav několik let spolu se svojí matkou a bratrem ve městě Jičín u svého dědečka Václava Feyfara, bývalého jičínského starosty, tesaře, stavitele a také sugestivního vypravěče tajuplných příběhů. „*Později vzpomínal že ho znal jako starého pána s usmívavými koutky očí a s plnovousem málem do pasu.*“²⁵ V Jičíně také navštěvoval pokusnou školu při Raisově učitelském ústavu. V roce 1918, po skončení války, se rodina vrátila zpět do Prahy, avšak pobyt v Jičíně nemálo ovlivnil v podstatě celý Čvrtkův život. Zanechal spoustu krásných dětských vzpomínek i prožitků, které se později začaly formovat v pohádkové příběhy a získaly literární podobu. Dědečkův dům v Jičíně u lipové aleje se tak stal rodným domem právě Čvrtkových pohádek.²⁶ Již od malička byl Čtvrtek vedený k lásce k lidovým písním, tradicím i příběhům zcela vymyšleným, které mu vyprávěl jeho tatínek a které se staly jakýmsi druhým pramenem pro vznik příběhů plných dětských vzpomínek. „*Celého třičtvrtě roku, večer co večer, vždycky po ulehnutí nám vyprávěl na pokračování divuplný seriál o tom, jak český švec Kramflek šel světem a co tam zažil.*“²⁷

Po návratu do Prahy Čtvrtek začíná navštěvovat obecnou školu a roku 1931 také úspěšně dokončuje své studium na reformním reálném gymnáziu. Po krátkém studiu na Právnické fakultě vystřídal několik zaměstnání, nakonec nastoupil na Okresní finanční ředitelství v Chebu. Zde si začal krátit chvíle psaním a v roce 1940 vydává svůj první humoristický román (*Whitehors a dítě s pihou*) pro dospělé pod pseudonymem Hugo Prattler.²⁸ V témže

²³ BÍLKOVÁ, Eva. Okolo Řáholce: povídaní o Jičíně, Václavu Čvrtkovi a jeho díle. Jičín: Městská knihovna, 2002. ISBN 80-238-9204-5, s. 2.

²⁴ CHALOUPKA, Otakar, ed. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 73.

²⁵ Úvodní slovo Regionální autoři a zpravodaj U nás [online]. Copyright © DocPlayer.cz [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/20679278-Obsah-uvodni-slovo-regionalni-autori-a-zpravodaj-u-nas-3-ecce-homo-3.html>.

²⁶ Tamtéž

²⁷ Tamtéž

²⁸ CHALOUPKA, Otakar, ed. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 73.

roce odchází do Prahy za prací na zemské finanční ředitelství. Roku 1945 poté nastupuje Čtvrtek vojenskou službu v Děčíně, kde začal psát pohádky pro svého syna Petra. Z těchto příběhů později vznikla samostatná kniha pohádek *Lev utekl*. V letech 1946 až 1948 pracoval na Ministerstvu financí. V této době již také začíná publikovat své prvotiny v dobových dětských časopisech (*Vlaštovička, Mateřídouška, Sedmihlásek, ABC, Sluníčko, Ohníček* aj.), což mu pomohlo navázat kontakty s Československým rozhlasem. Mezi jeho první rozhlasová vysílání patří pořady jako *Vrabečkovy trápení s jarní písničkou* či seriál *Vepřík a kúzle*.²⁹ Roku 1949 se stal jeho zaměstnancem, což znamenalo pro jeho život další důležitý mezník. Zde až do roku 1959 postupně působil jako dramaturg pohádkových pořadů, vedoucí vysílání pro školy, a nakonec jako vedoucí vysílání vědy a techniky pro mládež.³⁰ Výrazně se autorsky podílel na pravidelných rozhlasových pořadech *Nedělní pohádka* a *Hajaja*. Z praxe v rozhlasu si odnesl jisté zkušenosti s prací s hlasem i slovem, dovednost zaujmout posluchače a probudit v nich chtěné dojmy či nálady. Velká část jeho tvorby byla zfilmována do podoby *Večerníčků* ve spolupráci s Československou televizí, kde v krátkých epizodách vystupovaly jako hlavní hrdinové jeho nejnámější pohádkové postavy.³¹

Od roku 1960 se své tvorbě začíná věnovat naplno, tedy jako spisovatel z povolání. Stává se také členem Svazu československých spisovatelů a v roce 1975 je jmenován zasloužilým umělcem a čestným občanem města Jičína. O rok později však umírá v Praze ve věku 65 let, pohřben je dnes na vokovickém hřbitově.

2.1 Pohádková tvorba Václava Čtvrta

„Pohádka, ta se musí psát tak přirozeně, jako když zpívá pták. Ne, to není nějaká namáhavá činnost, aby nad ní člověk seděl a lopotil se vymýšlením. Pohádka se mi rozvíjí pěkně sama, dostává barvy, doslova se předvádí. Musím jí přímo stíhat, abych ji dokázal nějak uchopit a abych ji dovedl těm, kdo jí budou číst.“³²

²⁹CHALOUPKA, Otakar, ed. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 73.

³⁰ Tamtéž, s. 73.

³¹ SVOZIL, Bohumil. Václav Čtvrtek. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Copyright © [cit. 21.01.2021]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1308&hl=v%C3%A1clav+%C4%8Dtvrtek>.

³² BÍLKOVÁ, Eva. *Okolo Řáholce: povídaní o Jičíně, Václavu Čtvrtkovi a jeho díle*. Jičín: Městská knihovna, 2002. ISBN 80-238-9204-5, s. 8.

Byly to právě krásné dětské vzpomínky, jež Václava Čtvrtek přivedly na nové nápady a netradiční, moderní pohádkové příběhy plné neokoukaných hlavních hrdinů, humoru a atmosféry celého Čtvrtkova fantaskního světa, který vlastně žije dodnes. Kromě Jičína a okolí ovlivnilo jeho tvorbu také prostředí Prahy, Letné či sídliště Červený Vrch, kde nějakou chvíli pobýval. Dále se do většiny jeho děl promítá motiv přírody, „[...] tj. místo, kde nachází přirozenou rovnováhu věcí, místo, odkud lidé čerpají svou moudrost a kde také měla své kořeny lidová pohádka“³³. Objevuje se také motiv lesa, jeho okolí, rybaření i vodnická tematika a s ní spojené pohádkové bytosti.

Ačkoliv Čvrtek během své tvorby vystřídal malé i střední epické žánry, nakonec se pevně ukotvil právě v typu moderní pohádky, tedy hlavně v dílech pro dětské čtenáře.³⁴ Jeho tvorbu odstartovala však paradoxně kniha, jež byla určena dospělým, a to již zmíněný humoristický román. Ten byl ale prvním a také posledním z jeho děl, který se netýkal světa dětských příběhů. Počáteční Čtvrtkova produkce byla z velké části ovlivněna jeho osobním životem, prací redaktora dětských časopisů, rozhlasovou praxí i tvorbou jiných literárních osobností, jako K. Čapek, J. Drda či F. Hrubín.³⁵ Čvrtek si zamiloval právě Čapkovo vyprávění a chtěl po jeho vzoru prodloužit pohádkovou atmosféru těchto příběhů. Roku 1947 tak vznikly dětské knihy: *Veselé pohádky o pejskovi a kočičce, strýci hrochovi, loupežnících a jiných lidech i zvířátkách* a *Jak pejsek a kočička pěstovali kaktus*. Následující rok vychází již zmíněná dětská publikace *Lev utekl* a také *Kolotoč v Africe*.³⁶

V pozdějších letech, od roku 1956, se Čvrtek začal věnovat spíše povídkové tvorbě (*Doktor Ludva Faust a jiné povídky, My tři a pes z Pětipes, Chlapec s prakem, Čárymáry na zdi, Zlaté pero, Kosí strom, Zlatá lilie, Hodinky s lokomotivou* aj.). V dalších letech navazuje vydáváním prózy pro dospívající dívky (*Malá letní romance*) i chlapce (*Franta a já*) či povídkovými příběhy s pohádkovými, kouzelnými prvky (*Duha a jelen stovka, Jak si Slávek načaroval duhového mužička*). Všechny tyto příběhy se soustředí na „životy i psychologickou kresbu dětských hrdinů,“³⁷ jejich charakterů a otázku mezilidských vztahů. Zde se začaly objevovat autorovy rysy, které se staly charakteristickými pro jeho další tvorbu.³⁸

³³ CHALOUPKA, Otakar, ed. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 77.

³⁴ Tamtéž, s. 74.

³⁵ Tamtéž, s. 76.

³⁶ Tamtéž, s. 74.

³⁷ CHALOUPKA, Otakar, ed. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 74.

³⁸ Tamtéž, s. 74.

Z povídkového světa se poté zpět do toho pohádkového vrací Čtvrtek v polovině 60. let. Nejznámějším cyklem z tohoto období (rok 1969) s přírodní tematikou jsou *Pohádky ze čtyř studánek*, které v sobě ukrývají čtyři soubory oblíbených příběhů: *Hrompac a Trancibůrek*, *Cipísek*, *Maková panenka* a *Křemílek a Vochomůrka*. Většina z jmenovaných postav se v 70. letech dočkala i samostatné knihy (*Maková panenka*, *Křemílek a Vochomůrka*, *Cipísek*). O rok později (1970) se již Čtvrtek začíná věnovat dětem milovaným příběhům o loupežníku Rumcajsovi a jeho rodině (*Rumcajs*, *Cipísek*, *Manka*, *O Česílkovi*, *Šejtročkovi a jednom známém loupežníkovi*, *Vodník Česílko*, *Rumcajsova loupežnická knížka*, *Vánoce u Rumcajsů*, *Pohádky z mechu a kapradí* aj.). Čtvrtek tak vytvořil mistrovský pohádkový svět, avšak ne zcela neuchopitelný, „[...] jeho loupežnická rodinka v pravém slova smyslu zlidověla. Vystoupila z rámce dětské pohádky a jako všeobecně známá novodobá legenda začala žít i mimo literaturu v různých formách lidové kultury a zábavy.“³⁹ Prvotním podnětem k vytvoření těchto příběhů se však stala nabídka sepsat seriál pro televizní Večerníček. Ze Čtvrtkových pohádek se tak nejprve stává seriálové vyprávění, a až poté jsou literárně zpracovány. Tyto příběhy jsou tak dle Čtvrťka „vlastně literárním přepisem suchých filmových povídek“⁴⁰.

Pohádka pro Čtvrťka znamenala vyjádření sebe samého s dostatečným prostorem pro hru s fantazií a její současné prolínání s realitou i pro dětský ještě naivní přístup k světu, jenž mu byl velmi blízký a dokázal mu dobře porozumět. V pohádkové tvorbě se jeho tvůrčí schopnosti skvěle projevují také ve volbě vlastních jmen pohádkových hrdinů. Každá z postav dostává jméno dle svého charakteru a vlastností ať už negativních (vodník Kebule, starosta Humpál, sládek Kule), či pozitivních⁴¹ (vodník Česílko, Čepeček, víla Amálka).

Ačkoliv se jeho pohádkové příběhy dotýkaly světa fantazie, obsahují i tak určité základní znaky lidové pohádky a jejích tradic⁴², k čemuž se nechal inspirovat také příběhy po vzoru jiných dětských autorů. „V pohádce si Čtvrtek ponechával prostor pro konfrontaci staromilství a přežitků, zašlého světa knížat, baronů a pánů, se světem přirozeného lidového citu a lidové moudrosti, jejichž nositelem jsou stylizované postavy a pohádkové bytosti.“⁴³ Václav Čtvrtek oživuje hrdiny tradičních pohádek a znovu uvádí na pohádkovou scénu víly, vodníky, loupežníky, hejkaly či čerty. Přiděluje jim však zcela nové úlohy. Loupežník už

³⁹ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek*. I. vyd. Praha: Albatros, 1989, s. 181.

⁴⁰ CHALOUPKA, Otakar, ed. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 75.

⁴¹ Tamtéž, s. 76.

⁴² Tamtéž, s. 76.

⁴³ Tamtéž, s. 76.

neokrádá pocestné, ale ctí spravedlnost a zákony přírody, a hejkal raději hraje na „štěbenec“, nežli by strašil. Čtvrtkovy příběhy jsou bohaté také na lidová rčení, slovní hříčky, zdobněliny i na slova zcela vymyšlená (tráva zívalka, hojíčkový list, kamínek mutáček). To vše dokazuje, jak mistrně si autor počínal při tvoření nejen pohádek, ale vlastně celého svého pohádkového světa, který dokáže každého čtenáře vtáhnout, zaujmout, překvapit i rozesmát zároveň.

K tzv. jičínským pohádkám, jež už byly zmíněny, patří také pozdější *Cesty formana Šejtročka* (1977) či *Jak Ševci zvedli vojnu pro červenou sukni* (1979).

Za třicet let své tvůrčí spisovatelské působnosti sepsal Čtvrtek přes sedmdesát dětských knížek. Kromě těch nejznámějších, jejichž názvy tu již zazněly, lze zmínit i další neméně oblíbené pohádkové příběhy: *Vodník Čepeček*, *O víle Amálce a žabce Márince*, *Malá zlá kouzelnice a drak*, *Panáček Bomiňa a panenka Palele*, *Pohádka o myslivci a víle*, *O hajném Robátkovi* aj.⁴⁴

2.2 Rumcajs

„V mlází se rozhrnuly větvičky a u Humpála stojí švec Rumcajs. Kdepak švec! Bradu má obrostlou hustými vousy, ve vousích mu hnízdí roj lesních včel. Na hlavě klobouk z borové kůry. Kazajku má Rumcajs splátovanou z kousíčků červené kordofánské kůže. Kalhoty jsou odřené, opasek je sotva drží, a za opaskem pistol jako kornout. Jen botičky má jedna radost.“⁴⁵

Pohádková postava z pera Václava Čtvrteka, která zcela zlidověla a dostala se do podvědomí nejednoho dětského čtenáře, nás provází již přes padesát let. Jakýsi předobraz této oblíbené postavičky vyšel již v původních *Veselých pohádkách* ve 40. letech, avšak samotná Rumcajsí pohádka se zcela poprvé objevila v časopise *Mateřídouška* v polovině 60. let s názvem: *Jak loupežník ukradl knížepánovi ponožky s erbem*. Dále se loupežník Rumcajs objevoval v seriálovém televizním *Večerníčku* od roku 1967 v podobě vyprávění národního umělce Karla Högra.⁴⁶ O tři roky později (1970) si Rumcajs jako hlavní hrdina vysloužil samostatnou knihu o svých dobrodružstvích s nenahraditelnými ilustracemi Radka Pilaře,

⁴⁴ SVOZIL, Bohumil. Václav Čtvrtek. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Copyright © [cit. 21.01.2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1308&hl=v%C3%A1clav+%C4%8Dtvrtek>.

⁴⁵ ČTVRTEK, Václav. *Rumcajs*. 3. vyd. Praha: Albatros, 1975, s. 13–14.

⁴⁶ Knihovnický Zpravodaj Vysočina. *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online]. Copyright © 2001 [cit. 14.01.2021]. Dostupné z: <http://kzv2.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=1400&key=M>.

který vdechl téhle postavě opravdový život právě i formou zmíněných večerníčků. Kromě knižní i televizní podoby se tomuto příběhu dostalo také divadelního zpracování v mnoha formách.⁴⁷

Na prvotní knihu v následujících letech navazovaly další, které přinášely stále nová dobrodružství a příběhy nejen Rumcajse, ale i celé jeho rodiny (Manky a Cipíska), lesa Řáholce i města Jičina: *Jak se Rumcajs poradil s rakem* (1971), *Rumcajsova loupežnická knížka* (1971), *Rumcajsova vánoční pohádka* (1972), *O Rumcajsovi a loupežnickém synku Cipískovi* (1973), *Jak si Rumcajs poslal Cipíska pro pomoc* (1978) aj.

Samotná kniha nese název dle jména hlavního hrdiny, je rozčleněna do 24 kapitol, jež na sebe volně navazují, přičemž každá kapitola může vystupovat jako samostatný příběh. Jediným společným jmenovatelem všech vyprávění je právě postava Rumcajse, jenž vše propojuje. Každá kapitola již svým názvem prozrazuje hlavní zápletku (*Jak se švec Rumcajs stal loupežníkem, Jak kníže zavřel knížepána do věže* aj.), která je posléze v příběhu vyřešena, a vše je tak uzavřeno.⁴⁸

Loupežník Rumcajs jakožto pohádková postava a také kladný hlavní hrdina vystupuje ve svých příbězích jako člověk se srdcem na správném místě, *“který navzdory strašidelnému jménu (poněkud komickému), při zachování některých čistě loupežnických atributů (veliká síla, tajuplná moc, přátelství s mocnými nadpřirozenými bytostmi) je zcivilněn již tím, že má za ženu Manku, že miluje svého syna Cipíska a že i sám je vůbec veliký dobrák a lidumil.”*⁴⁹ V tomto pohádkovém světě kromě loupežnické rodiny vystupuje řada dalších nadpřirozených bytostí, například vodníci, lesní žinky i mužíci, světýlka, hejkalové či víly, kteří mají stejně jako Rumcajs hlavně kladné vlastnosti a místo strašení mu rádi pomáhají. Avšak i celý les Řáholec, který loupežník ochraňuje, ho přijímá vřele a přátelsky na rozdíl od šlechty z jičínského zámku.⁵⁰ Kromě nadpřirozených bytostí má v pohádce totiž svou roli také antropomorfizovaná příroda. *„Sotva by mohl být Rumcajs loupežníkem, jenž dokáže uhájit sám sebe, celý les Řáholec a ještě napálit protivníky, kdyby nerozuměl ptákům, zvířatům i stromům a kdyby v nich neměl mocné spojení.”*⁵¹

⁴⁷ BÍLKOVÁ, Eva. *Okolo Řáholce: povídaní o Jičíně, Václavu Čtvrtkovi a jeho díle*. Jičín: Městská knihovna, 2002. ISBN 80-238-9204-5.

⁴⁸ CHALOUPKA, Otakar, ed. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985, s. 76.

⁴⁹ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 32.

⁵⁰ Tamtéž, s. 32.

⁵¹ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989, s. 184.

Veškerý děj se odehrává právě na těchto dvou místech. Les Řáholec je v knize zastoupen jako klidné, mírumilovné místo, kde žijí tedy spíše kladné pohádkové postavy. Naopak Jičín, především jičínský zámek, je semeništěm problémů a sporů nejen ze strany šlechty ale i některých obyvatel města. V jednotlivých příbězích se čtenář postupně dozvídá, jak je nejspíše město Jičín uspořádáno, kde se nacházejí zmíněné krámky i náměstí. Zámecká budova jako dominanta města je pak zhmotněna jako nejvyšší místní stupínek společenské hierarchie. Nadřazen jičínskému obyvatelstvu je kníže pán s kněžnou Majolenou a také starosta Humpál. Dalšími záškodníky města jsou například lokaj Fricek, rychtář Fištula, sládek Kule, hodinář Semerád aj. „*Čtvrtek pojal Rumcajovy protivníky – od starosty Humpála, rychtáře, přes komický knížecí pár až k císaři a jeho vojákům – jako obecné škůdce přírody a lidí.*“⁵² Rumcajs a jeho rodina pobývá v lese Řáholci v jeskyni, která je zde ukrytá a slouží jim jako bezpečné útočiště. „*Rumcajsova jeskyně byla tak hluboko v lese Řáholci, že tam nikdy nebyla k spatření ani bába brusinkářka.*“⁵³

„*Vedoucí ideový motiv Čtvrtkových pohádek je boj za vítězství spravedlivých a chudých nad nespravedlivými utlačovateli, bez rozdílu, zda utlačovanými jsou lidé, nebo polidštěné nadpřirozené postavičky.*“⁵⁴ Není tomu jinak ani v tomto díle, kde strana dobra (Rumcajs a jeho přátelé) bojuje vždy proti silám zla (vrchnost i jičínské obyvatelé). Důležitým motivem, který se nese napříč díly Václava Čtvrteka je motiv přírody, jenž se zde objevuje právě v lese Řáholci, loukách, pasekách, houštinách, rybníce a jeho blízkém okolí. Často je zmiňovaný také košatý dub na kraji lesa. „*Tajnými cestičkami v houští došel Rumcajs až skoro na kraj Řáholece, stojí tam na křížovatce dub. Vyhlídl si největší větev, která se pnula rovnou ke sluníčku.*“⁵⁵

Dosud nezmiňovanou, avšak zcela nepostradatelnou složkou všech Čtvrtkových pohádek, včetně příběhů loupežníka Rumcajse, je jeho humor a osobité užití jazykových prostředků, jež dělají nejen tuto pohádku tak výjimečnou. Je to právě onen jazykový styl, jež dělá Čtvrtkovy příběhy tak oblíbené a přístupné k porozumění a přiblížení se všem věkovým kategoriím. V příběhu se objevuje ve velké míře obecná čeština, která se hodí nejen

⁵² ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989, s. 182.

⁵³ ČTVRTEK, Václav. *Rumcajs*. 3. vyd. Praha: Albatros, 1975, s. 29.

⁵⁴ GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 33.

⁵⁵ ČTVRTEK, Václav. *Rumcajs*. 3. vyd. Praha: Albatros, 1975, s. 29.

k venkovskému loupežníkovi, ale i k celému prostředí, kde se děj odehrává.⁵⁶ „*Co bys mi taky mohla říct jinýho, když jsi jen opakovací pták,“ zasmál se Rumcajs a šel dál.*“⁵⁷

Dále se zde objevují germanismy: „*Pacholci nečekali, hned links rechts a bajonet auf a už ho vedou mezi sebou. Dovedli ho přes město a přes pole až k prvním stromům lesa Řáholce.*“⁵⁸, frankismy: „*Mon šér, to bych jedla hříbky!*“⁵⁹, nadsázka: „*Z keřů vykukují mladí zajáci a poslušně hlásí svá matriková čísla.*“⁶⁰ či archaismy: „*Jsem Očičko, podučitel, lučebník a silozpytec z Jičina. Kdybys, Rumcajsi, někdy potřeboval radu, najdeš mě ve škole.*“⁶¹ Všechny tyto výrazy, ať již existující či slova naprosto zkomolená a vymyšlená, dodávají dílům ono kouzlo, díky němuž se zábavně čtou, poslouchají i vysílají a nikdy na ně nebude zapomenuto.

⁵⁶ PAVLIŠOVÁ, Milada. *Jazykové prostředky podílející se na stylizaci mluvenosti v řeči postav v dílech Václava Čtvrťky* [online]. Brno, 2007 [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/2hq6w0/>>.

Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Ivana Kolářová, CSc.

⁵⁷ ČTVRTEK, Václav. *Rumcajs*. 3. vyd. Praha: Albatros, 1975, s. 53.

⁵⁸ Tamtéž, s. 12.

⁵⁹ Tamtéž, s. 17.

⁶⁰ Tamtéž, s. 13.

⁶¹ Tamtéž, s. 41.

3. Pavel Šrut

Známý spisovatel Pavel Šrut, mladší kolega Václava Čtvrtka, také znám jako Petr Karmín, se narodil 3. dubna roku 1940 v Praze. Zde také vyrůstal, navštěvoval základní školu a o několik let později odmaturoval na střední škole. Po maturitě započal studium kurzu na Hospodářské škole pro zahraniční obchod. O dva roky později tento kurz zdárně absolvoval a začal pracovat jako úředník v podniku zahraničního obchodu Ferromet. O rok později (1960) nastoupil do Filmových studií Barrandov, kde zastával funkci rekvizitáře. Tuto práci vykonával do roku 1962, následně pak nastoupil ke studiu na Filozofické fakultě UK, kde se zabýval anglistikou a hispanistikou. Studium však nedokončil.⁶²

V roce 1968 získal místo jako redaktor v nakladatelství Naše vojsko, avšak ani zde nevydržel déle než tři roky. Poté se začal věnovat svému podnikání a stal se tak osobou, která získávala příjmy na základě autorského zákona. V 90. letech začal spolupracovat s Českým rozhlasem Vltava a připravoval zde pořady věnující se právě literatuře.

Jako autor byl Pavel Šrut velice všestranný. Věnoval se psaní básní, písní, literatuře pro dospělé i děti a také překladatelské činnosti. Již v 60. letech byla jeho básnická a překladatelská tvorba publikována v několika časopisech. Jeho texty vycházely v periodikách, např. *Host do domu*, *Plamen*, *Literární noviny*, *Sešity pro mladou literaturu* či *Kulturní tvorba*, kde byla v roce 1960 otištěna jeho debutová báseň. V tomto období Šrut také vydává své texty v dětských časopisech *Sluníčko* a *Mateřídouška*.⁶³

Za svou tvorbu získal Šrut hned několik vyznamenání: v roce 2000 Cenu Jaroslava Seiferta, v letech 2004 a 2005 Zlatou stuhu, následně v roce 2009 cenu Magnesia Litera, o tři roky později Cenu Karla Čapka a v roce 2015 Státní cenu za literaturu.⁶⁴ Tento významný umělec zemřel v Praze 20. dubna roku 2018.

⁶² NOVOTNÝ, V., ŠUBRTOVÁ, M. Pavel Šrut. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Copyright © [cit. 14.01.2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1140>.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

3.1 Tvorba Pavla Šruta

„Ani všechny moje pohádky nejsou laskavé a něžné. A rozhodně nejsou tak romantické jako od Andersena. Třeba v *Lichožroutech* je podsvětí až gangsterské. To by se panu Andersenovi určitě nelíbilo,“ tipoval. „Ale pro mě je teď život jenom pohádka.“⁶⁵

Právě prozaická tvorba Pavla Šruta je zaměřena především na pohádky, ať už autorské, či adaptace. Šrut ve své tvorbě často využívá hry s jazykem, slovy, humorem a všudypřítomnou fantazií, jež se prolíná se skutečným světem. Užívá často také prvky nonsensu. „Šrutovy texty se vyznačují spontánní kreativitou, variováním, intertextuálními vazbami. Výjimečnost souborů nespočívá jen ve znalosti jinonárodních látek a reálií, ale v humorné rovině.“⁶⁶ Při tvorbě pohádkových adaptací se zaměřuje na příběhy klasické i moderní, a to zejména původem keltské, slovanské, americké či anglické. Anglický motiv se odráží například v díle *Janek a kouzelná fazole* (1982), slovanský motiv lze pozorovat v díle *Zlatý pecen* (1977).⁶⁷

Adaptací pohádkového folkloru je kniha klasických pohádek o zvířatech a kouzlech, místy připomínající náš Kocourkov, s názvem *Kočičí král* z roku 1989, která v roce 2009 vyšla v novém vydání. Jako další příběhy podobného zaměření lze zmínit knihy *Prcek Tom a dlouhán Tom a jiné velice americké pohádky* (1993) či *Obr jménem Drobeček* (1997). V jeho dalším souboru *Velké knize českých pohádek* (2003) se zase vyskytuje velká řada pohádek předních českých autorů, například Boženy Němcové či Karla Jaromíra Erbena.⁶⁸

Autorskou tvorbu Šruta představují pohádky z roku 1980, jež pojednávají o dobrodružství zvířátek: *Jak se z Anči nestala Andulka* (1980), *Slon a jeho strýček*. Do nového tisíciletí přichází Šrut s pohádkou o pavoučkovi, který zažívá nejedno dobrodružství (*Pavouček Pája*). Následovala kniha *Verunka a kokosový dědek* (2004). Za zmínku jistě stojí oblíbený večerníčkový seriál o králicích z klobouku *Bob a Bobek v létajícím klobouku* (2003)

⁶⁵ „Pro mě je teď život jenom pohádka.“ Poslední rozhovor s Pavlem Šrutem na Dvojce. Český rozhlas Dvojka [online]. Copyright © 1997 [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/pro-me-je-ted-zivot-jenom-pohadka-posledni-rozhovor-s-pavlem-srutem-na-dvojce-7449320>.

⁶⁶ URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-548-1, s. 131.

⁶⁷ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4, s. 404.

⁶⁸ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3, s. 103.

a *Bob a Bobek na cestách* (2005).⁶⁹ Roku 2008 se do popředí pozornosti nejen dětských čtenářů dostává Šrutovo dílo *Lichožrouti*, jenž mu přineslo ocenění Magnesia Litera. S ilustracemi se v tomto případě obrátil na malířku Galinu Miklínovou, která ho doprovázela také u dalších jeho děl. Příběhu o vymyšlených tvorech, kteří stojí za velkým počtem našich lichých ponožek, se dostalo o dva roky později pokračování *Lichožrouti se vracejí* (2010) a dále *Lichožrouti navždy* (2013). Po vydání prvního dílu *Lichožroutů* se Šrut pouští do další dětmi oblíbené knihy *Pan Kdybych hledá kamaráda* (2009), jež „verbalizuje ústřední tematickou linii samotným názvem. Kondicionál ve jméně postavy evokuje hrdinův životní postoj, založený na konzervativnosti, pasivitě, nerozhodnosti a nenaplněných očekáváních.“⁷⁰

Ve spolupráci s Martinem Reinerem a Michalem Vieweghem vytvořil Šrut roku 2010 knihu *Tři tatínci a maminka*, přičemž každý autor do tohoto díla přispěl svou vlastní pohádkou. Příběhy vypráví o jedné mamince ve třech různých životních etapách. Reiner zpracoval první díl *Maminka a kouzelná mušlička*, druhý díl *Maminka se hledá* zpracoval Michal Viewegh a závěrečnou část s názvem *Maminka a tři tajemné klíče* vytvořil právě Pavel Šrut. Toto dílo je možno řadit k tzv. příběhům pro dvojího adresáta, jelikož není zcela možné přímo specifikovat, je-li kniha určena dětskému či dospělému čtenáři.⁷¹

Další oblastí jeho tvorby byly také *Ezopovy bajky*. Šrut „připravil pro dětského čtenáře z množství asi 400 Ezopových bajek knihu, ve které se nesoustředil na jejich výklad a poučení, ale vnáší do nich svojí poetiku básníka.“⁷² V tomto duchu vytvořil zhruba sto příběhů, přičemž se řídil hlavním rysem bajek, jímž je jasné mravní ponaučení čtenářů.

Jak jsem již zmínila, Pavel Šrut byl všestranným umělcem, proto nelze zcela vynechat jeho tvorbu básnickou a také tvorbu knih pro dospělé. Šrut byl mimořádný ve hře s jazykem, slovem i veršem. První básnickým počinem určeným dětem se roku 1966 stalo dílo *Petrklíče a Petrklíky*, sbírka plná hravosti. O tři roky později vychází dílo *Motýlek do tanečních* (1969), které je lehce ovlivněné tvorbou pro dospělé čtenáře, a také sbírka inspirovaná překlady nonsensové poezie z anglického prostředí *Kočka v houslích*. Po období samizdatu pokračuje Šrut ve tvorbě až v 80. letech s dílem *Hlemýžď Čilišnek*, v 90. letech je poté vydána sbírka *Kde zvedají nožku psi aneb V Pantáticích na návsi*, sbírka nonsensově laděných příběhů.

⁶⁹ JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2009. ISBN 978-80-7414-146-1, s. 109.

⁷⁰ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3, s. 39.

⁷¹ Tamtéž, s. 228.

⁷² JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2009. ISBN 978-80-7414-146-1, s. 112.

V roce 2003 vychází sbírka *Veliký tůdle*. Dále lze zmínit básnické sbírky *Příšerky a příšeři* či *Šišatý švec a Myšut*.

Ze Šrutovy tvorby pro dospělé i ze sbírek jeho písňových textů zmíním díla, jako jsou např. *Noc plná křídel* (1964), *Přehlásky* (1967), *Cokoliv* (1983), *Kolej Yesterday* (1990), *Zlá milá* (1997) či *Papírové polobotky* (2001).⁷³

3.2 Lichožrouti

Pavel Šrut sepsal již před tímto dílem řadu pohádkových příběhů „*a náhle přišel s rozmáchlým románem, s prvky pohádkovými i dobrodružnými, který se navíc dočkal dalších dvou pokračování. V historii české literatury měly podobný epický rozměr jen eskapády Ferdy Mravence a pak klukovské příběhy Rychlých šípů ve Stínadlech a Steklačova Boříka.*“⁷⁴

Tato pohádková knížka se stala velmi oblíbenou nejen mezi dětskými čtenáři, obsahuje též prvky atraktivní pro čtenáře dospělé. Vydána byla poprvé roku 2008 nakladatelstvím Paseka. Již o rok později získal Pavel Šrut za tento počín cenu Magnesia Litera v kategorii Litera za knihu pro děti a mládež. Tento fakt samozřejmě podnítil ještě větší zájem o tento fantaskní pohádkový příběh. „*Je to zvláštní a bujarý výlet do světa carrollovské fantazie, která je však typicky šrutovská.*“⁷⁵

V roce 2010 vychází úspěšné pokračování s názvem *Lichožrouti se vracejí*, o další tři roky později je série dovršena třetím, a tedy i posledním dílem, *Lichožrouti navždy*. Na všech těchto knihách spolupracoval Pavel Šrut s výtvarnicí Galinou Miklínovou, jež doslova oživila jeho pohádkové postavičky, a to později také do filmové animované podoby. Film o Šrutových Lichožroutech se dostal na plátna kin roku 2016. Ilustrátorka knihy Galina Miklínová, „*kteřá mimochodem Šruta na základě jedné jeho básničky umluvila k tomu, aby se do psaní velkých románů pustil,*“⁷⁶ měla již jisté zkušenosti, nápady i ambice, jak Šrutův příběh věrně převést do filmové podoby, což se také s úspěchem podařilo.

⁷³ ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4, s. 403.

⁷⁴ Miklínová, Galina: Lichožrouti. *iLiteratura.cz - titulní stránka - iLiteratura.cz* [online]. Copyright © Pavel Mandys [cit. 22.01.2021]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/37225/miklinova-galina-lichozrouti>.

⁷⁵ Lichožrouti. CzechLit. [online]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/lichozrouti-cz/>.

⁷⁶ Tamtéž.

Celá kniha je poměrně rozsáhlá, má více než 200 stran a je rozdělená do 70 na sebe navazujících kapitol, přičemž některé z nich jsou velice krátké. V knize se také objevuje hned několik dějových linií najednou, jež se odvíjejí paralelně, vzájemně se však posléze prolnou a vše do sebe zapadne. „*Někdy se příběh vleče a pak se najednou rozběhne všemi směry tak rychle, že jeden neví, za který konec ho má chytit.*“⁷⁷

Kniha vypráví poutavý příběh o smyšlených tajemných bytostech, které se žíví lidskými, lichými a hlavně bavlněnými ponožkami a které samy svou podobou i vlastnostmi takové ponožky připomínají. Při své životosprávě se však tito lichožrouti musí řídit jistými zásadami: z každého páru mohou sníst pouze jednu ponožku a druhou tak zanechají zcela osamocenou. Sám autor takovou osamocenou ponožku nazývá licháč.⁷⁸ Příběh je jednou ze smyšlených humorných teorií, proč se dětem i dospělým po celém světě stále ztrácejí ponožky. Lichožrouti se před lidmi skrývají a jen za určitých podmínek s nimi mohou komunikovat nebo o své existenci alespoň dát vědět. V té chvíli se jejich fantastický svět prolíná se světem reálným, který o jejich existenci jinak nemá ani ponětí.

Místo, kde se celý příběh odehrává je nejmenované město. Je zde zmíněna například řeka, náměstí, byt pana Vavřince, vila profesora Kadeřábka, také vrakoviště i zchátralý bar Kilimandžáro. Děj je tak vložen do obyčejných a každodenních kulís města, ve kterých žijeme i my lidé a vidáme tu vše, co vidají a zažívají i samotní lichožrouti.

„*Říkali mu Hihlík, i když v lichožroutím kalendáři je plno vznešených a hrdinských jmen.*“⁷⁹ Jednou z hlavních postav je tento malý lichožrout, který sám se svým dědečkem bydlí ukrytý v obydlí starého pana Egona Vavřince. „*Pan Vavřinec měl tvář jako melounek, na nose brejličky, na hlavě kučery – a přece žil úplně sám. Byl to ještě mladý starý mládenec.*“⁸⁰ Hihlíkovi rodiče totiž odcestovali do Afriky na pomoc chudým lichožroutům. První díl série tedy pojednává o něm, jeho rodině, lidských přátelích i o těch lichožroutích, kteří žijí ve světě smyšleném, avšak obyčejném a paralelním k tomu našemu. Zažívají totiž stejné strasti i radosti života jako my lidé. „*Rozdíl mezi člověkem a lichožroutem není tak veliký, jak byste si snad*

⁷⁷ ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Vyd. 2. Ilustrovala Galina MIKLÍNOVÁ. Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-178-8, s. 88.

⁷⁸ ROHANOVÁ, Pavlína. *Funkce jazykových prostředků v prozaických textech Pavla Šruta* [online]. Brno, 2011 [cit. 2021-01-22]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/zfk8i/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ivana Kolářová.

⁷⁹ ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Vyd. 2. Ilustrovala Galina MIKLÍNOVÁ. Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-178-8, s. 9.

⁸⁰ Tamtéž, s. 12.

mysleli. Tím, že žijí pospolu s lidmi (i když ti o tom nevědí), získávají i lidské vlastnosti. Dobré, špatné i ty nejhorší. ⁸¹

Dalšími postavami knihy jsou také Hihlíkovi bratřenci: „*Ramses a Tulamor junior byli hoši z lepší rodiny. Jejich otec Tulamor senior si nadělal ohromné ponožkové jmění v časech, kdy lichožroutům hrozil hlad, žaludeční potíže a málem i vyhubení.*“ ⁸²

Důležitým okamžikem příběhu se stává chvíle, kdy se Hihlík ukáže člověku, panu Vavřincovi, se kterým se později také sblíží. Potká kvůli tomu posléze bandu kojotských lichožroutů, v jejichž čele stojí lichožrout Kudla Dederon, se kterým se Hihlík zrovna příliš nespřátelí. Další postavou příběhu je vědec René Kadeřábek, jenž lichožrouty dlouho studuje a zkoumá. Jednou tak chytí a uvězní ke svému bádání Hihlíkova bratrance Tulamora. Začíná se jeho záchrana, jež končí slavně, avšak Tulamor se zase kamsi ztratí. Je třeba jej vypátrat. Nastává další honba za dobrodružstvím, do níž se zapojí mimo jiných i samotný Hihlík. Po několika napínavých zápletkách, o které se opět zasadí Kudla Dederon, jeho kumpáni i jeho bývalý rival lichožrout Karlos, má vše nakonec samozřejmě šťastný konec a hlavní hrdina lichožrout Hihlík se vydává na pouť do Afriky za svými rodiči.

Kromě hlavních pohádkových motivů, mezi něž patří jistě boj dobra proti zlu, se zde objevuje také motiv cesty, hledání sama sebe, dospívání, utváření vlastních hodnot i problematika mezilidských vztahů, lásky, odvahy a důležitosti samotného přátelství. ⁸³ „*Jednu vlastnost mají lichožrouti vrozenou. Tu se od lidí rozhodně naučit nemohli. Je to věrnost.*“ ⁸⁴ V díle se však objevují také prvky detektivní, záhadné až kriminální a odráží se v něm jisté hierarchické uskupení ve společnosti. Příběh sám o sobě je tedy určen spíše pro starší dětské čtenáře, kteří mohou i této složitější problematice lépe porozumět. Důležitým poselstvím knihy je v neposlední řadě uvědomění si, jak je důležité nezůstat sám a nebýt tak nikdy „licháčem“. „*Lichý je totiž dospělý, který nežije v páru, kterému v životě něco podstatného chybí a který probouzí lítost, třeba i lítost bytostí ze světa vymyšlených postavíček.*“ ⁸⁵

⁸¹ ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Vyd. 2. Ilustrovala Galina MIKLÍNOVÁ. Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-178-8, s. 58.

⁸² Tamtéž, s. 26.

⁸³ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3, s. 231.

⁸⁴ ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Vyd. 2. Ilustrovala Galina MIKLÍNOVÁ. Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-178-8, s. 61.

⁸⁵ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3, s. 232.

Příběh je psán převážně neutrálním spisovným jazykem s prvky hovorové češtiny a argotu, který je spojen hlavně s mluvou gangů a obecně lichožroutím podsvětím: „*Uši má propíchnutý sichrhajckama a dětskou fusekli si máčí do piva.*“⁸⁶, „*Fetovací nádobíčko!*“ *odfrkl si Hihlík štítivě.*“⁸⁷ či „*Kudla Dederon vytáhl z malého stříbrného pouzdra dětskou ponožtičku a namočil jí do piva. Zkušeným pohybem z ní udělal dudlík a začal se sjíždět.*“⁸⁸

Text je napsán čtivě a pro dětské čtenáře srozumitelně. Avšak často se v knize vyskytují i různé slovní hříčky či náznaky ironie, jež jsou určeny spíše pro čtenáře dospělé a děti jim bez vysvětlení nemusí zcela porozumět: „*Profesor Kadeřábek v mládí zkoumal jedovaté hady, ale brzo ho to otrávil.*“⁸⁹ či „*Padl na kolena a zdařile předváděl, jak se hledá jehla v kupce sena.*“⁹⁰ Příběh obohacují také slova zcela smyšlená, tedy autorská: Hihlík, lichožrouti, licháč, levobřežníci aj.

Hlavní složkou příběhu je zde mimo jiné však Šrutův humor, jenž je zcela osobitý a naprosto jedinečný a se kterým Šrut umí velmi dobře zacházet, ať už pro oči dětských i dospělých čtenářů. Objevuje se zkrátka všude a vytváří pro čtenáře neobyčejně komická dobrodružství, která rozhodně nekončí pouze s prvním dílem celé lichožroutí ságy.

⁸⁶ ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Vyd. 2. Ilustrovala Galina MIKLÍNOVÁ. Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-178-8, s. 137.

⁸⁷ Tamtéž, s. 221.

⁸⁸ Tamtéž, s. 122.

⁸⁹ Tamtéž, s. 31.

⁹⁰ Tamtéž, s. 76.

4. Společné a rozdílné znaky v tvorbě Václava Čtvrťka a Pavla Šruta

I když každý z těchto autorů žil v jiné době, lze nalézt společné nitky, jež je svazují nejen láskou k naší zemi, k našemu jazyku, lidem, ale především k dětem, pro něž oba autoři psali své pohádkové příběhy plné kouzel, radosti, pohody a hlavně humoru.

Co se týče prostředí příběhů, kdy u Čtvrťka převládá zejména kulisa dosud nezkažené harmonické přírody a její krásy, Šrut zabíhá se svou tvorbou i do jiných míst, jako jsou města, jejich ulice, domovy i vzdálené země. Popisuje čtenářům svět z jiného úhlu a přiznává pozitiva i negativa moderní doby, která nás postupně obklopila nejen v reálném, ale i v pohádkovém světě. Vlivy této doby se odráží také v pohádkových postavách obou autorů. Čtvrtek stále pracuje s lidovými prvky takřka v každém svém pohádkovém příběhu, i když je staví do zcela nových situací a přiděluje jim nové úlohy. Šrut však hledá postavy nové, vymyšlené, jež nejsou dosud okoukané, a dosazuje je do zcela smyšleného, jim přizpůsobeného pohádkového světa.

I přes zmíněné rozdíly mají však tyto dva autoři něco společného. Většina jejich pohádkových bytostí přejímá mnoho lidských vlastností, jsou stavěny do humorných situací a chovají se ne vždy tak, jak by se dalo očekávat od pohádkových vzorů lidové tvorby. Jejich hlavní úlohou je děti pobavit a ukázat jim, že stejné radosti i trápení zažívají také jejich pohádkoví hrdinové. Jejich charakterové vlastnosti jsou proto voleny tak, aby byly podobné těm našim, lidským. Mívají tedy strach, jsou veselí i smutní, hloupí i chytří. Postavičky dostávají do vínku hodně dobrého, ale i špatného zároveň, stejně jako my.

Stavba příběhu je u obou autorů odlišná. Příběhy Václava Čtvrťka na sebe volně navazují a mají jakousi seriálovou podobu. Mohly by být tedy vyprávěny nezávisle na sobě, což u Čtvrťkova Rumcajse bylo způsobeno předcházejícím televizním vysíláním. Šrutovi Lichožrouti jsou však jedním velkým příběhem, který, ač je v knize rozdělen do drobných kapitol, nelze rozdělit na sobě nezávislé části, aniž by jako celek neztratil smysl. Vyprávění by tím pádem chyběla ucelenost a vše by do sebe dobře nezapadalo. Navzdory výše uvedené odlišnosti však oba pohádkové příběhy nepostrádají jistou míru gradace a napětí. V dílech těchto autorů se samozřejmě zřetelně objevuje boj dobra se zlem. Hrdinové jejich pohádek jsou většinou postaveni před problém, který způsobila některá ze záporných postav a oni se s ním musí, někdy úspěšně, a někdy i neúspěšně, vypořádat. Záporné postavy jsou u obou autorů většinou k rozpoznání už svým vzhledem i jménem (např. vodník Kebule, lichožrout Kudla Dederon).

Atmosféra pohádek autorů odpovídá jejich obsahu. Jejich příběhy jsou humorné, mají dynamický děj, který plyne relativně rychle a rázně. Stále se zde něco děje. Řádky nedávají čtenáři příliš možností nad nimi rozjímat, vtahují jej do děje a nutí ho vnímat každé slovo a sledovat příběh od začátku až do konce.

Oba autoři skvěle ovládají práci s jazykem a jazykovými prostředky. Užívají lidová rčení, přirovnání, slovní hříčky, vulgarismy i své zcela vymyšlené výrazy. Výjimku lze vysledovat v případě archaismů, které Šrut, na rozdíl od Čtvrťka, ve své tvorbě příliš neužívá. Základním slohovým postupem autorů je vyprávění prokládané postupem popisným a dialogickým. Převládá také řeč autorská nad řečí postav. Věty a souvětí jsou srozumitelná a přizpůsobená vnímání a chápání dětí. K oživení a urychlení děje využívají oba také hojně krátkých vět, výkřiků či citoslovcí.

Ač každý z obou zmíněných autorů pojal směr moderní pohádky jinak, je velmi těžké určit, který z nich došel nejdále. Jisté je, že každý se vydal tam, kam jej dovedla jeho spisovatelská fantazie, svět a společnost, ve které žil. Podobě lidové pohádky zůstal nejvíce věrný Václav Čtvrtek, oproti tomu blíže k modernějšímu pojetí pohádky pak jistě stojí Pavel Šrut. Oba spisovatelé podali důkaz, že kvalitní příběh pro děti lze napsat i v moderním světě a že i tato uspěchaná doba nabízí mnoho nových podnětů pro pohádkovou tvorbu i budoucím autorům.

5. Projekt: Za pohádku!

Tato kapitola se věnuje projektu k bakalářské práci. Níže je popsána náplň tohoto projektu, jeho cíle, propagace, financování a samotná realizace.

5.1 Popis projektu

Součástí bakalářské práce je projekt, jenž je koncipován jako tvořivá dílna pro děti od 8 do 11 let s názvem: Za pohádku! Součástí této dílny je seznámení se se samotným pojmem pohádka, charakteristika tohoto literárního žánru, předčítání pohádkových příběhů zpracovaných v teoretické části této práce, k čemuž náleží doprovodná biblioterapeutická cvičení ve formě vytvořeného pracovního listu. Následuje tvořivé psaní, díky němuž si děti vyzkouší stát se na chvíli spisovateli, budou mít možnost si tak vymyslet a sepsat vlastní autorskou pohádku, případně ji pak doplnit ilustracemi. Vybrané pohádkové příběhy budou následně předčítány a prezentovány.

K projektu patří také výzkum ([viz kapitola 6.](#)), jenž si klade za cíl zjistit, jak dnešní děti vnímají pohádku coby literární žánr, jaké pohádky i jejich autory znají, zda dokáží poznat pohádku lidovou i moderní a jaké knížky čtou nejraději. Výzkum je následně zpracován a vyhodnocen.

5.2 Cíle

Tento typ projektu jsem zvolila pro podporu čtenářské gramotnosti dětí, jejich fantazie a v poslední řadě také pro podpoření jejich tvůrčích schopností. Těchto cílů bude dosaženo skrze jednotlivé kroky výše zmíněné tvořivé dílny, jimiž děti postupně provedu. Projekt je cílen zejména na mladší čtenáře, děti ve věku 8 až 11 let, tedy žáky převážně prvního stupně základní školy.

5.3 Propagace a financování

K propagaci tohoto projektu jsem zvolila pouze jediný způsob, kterým je vytvoření a rozmístění plakátu se základními informacemi a pozváním k tomuto setkání ([viz příloha](#)), jenž se týká pouze žáků základní školy. Plakáty budou tedy rozmístěny v budově i areálu základní školy, jedna kopie bude také umístěna ve školních novinách, které zde pravidelně vycházejí.

Financování propagace, projektu a všeho s ním spojeného zajišťuje již výše zmíněná Základní škola Jílové u Prahy. Jsem zaměstnancem této instituce a po domluvě s vedením školy mohu využít prostory, energie i veškeré vybavení pro potřeby, jež jsou nutné k zrealizování projektu na náklady školy.

5.4 Realizace

Projekt měl být uskutečněn 19. března 2021, avšak z důvodu celostátních opatření proti nákaze covid-19, uzavření škol a přechodu žáků i učitelů na distanční výuku, musel být odložen na dobu neurčitou. Náhradní termín nebyl prozatím určen, odvíjí se od aktuální situace. Až bude možné jej uskutečnit, nový termín se stanoví. Vzhledem k současnému vývoji by se tato tvořivá dílna mohla uskutečnit do konce června, tedy ještě do konce školního roku 2020/2021.

Projekt bude uskutečněn v prostorách školní knihovny ZŠ Jílové u Prahy. Toto místo bylo vybráno k realizaci projektu záměrně, vzhledem k jeho zaměření je velmi účelné. Místnost má veškerou technickou vybavenost. Kapacitně je také vyhovující (v místnosti se nachází 10–12 míst k sezení, což odpovídá představám o naplnění účastníků tvořivé dílny).

Samotná tvořivá dílna bude rozdělena do 6 částí, jež jsou detailně popsány, rozebrány ve zpracované metodice ([viz příloha](#)). V první části budou děti seznámeny s programem tvořivé dílny a také se samotným tématem tohoto projektu. Dále bude přistoupeno k předčítání vybraných kapitol z knih: *Rumcajs*, *Lichožrouti*. Ke každé z těchto knih a dané ukázce budou mít děti za úkol odpovídat na otázky či plnit úkoly na přiloženém pracovním listu ([viz příloha](#)). Další část dílny bude věnována tvořivému psaní, k čemuž bude sloužit opět přiložený pracovní list. Poslední částí a završením tvořivé dílny bude zhodnocení projektu, shrnutí důležitých

informací či zajímavostí, které se děti dozví a také společná prezentace pracovních listů a dětmi vytvořených pohádkových příběhů.

6. Výzkum a jeho popis

Jak jsem již uvedla výše, rozhodla jsem se prostřednictvím tohoto výzkumu ověřit, do jaké míry oslovují autoři moderních pohádek dětského čtenáře. Zda si umí pod pojmem lidová i moderní pohádka cosi představit a zda tento typ literatury čtou či ho přijímají raději v jiné podobě. Na základě této představy jsem pojala i tento výzkum, v němž jsem se mimo jiné zaměřila také na tvorbu autorů, jimiž jsem se zabývala v teoretické části své bakalářské práce.

6.1 Realizace

Výzkum se uskutečnil v týdnu od 22. 3. do 26. 3. 2021 na Základní škole v Jílovém u Prahy. Pro realizaci výzkumu jsem zvolila čtyři třídy – tři třídy prvního stupně (třída 3.A., 4. B a 5.A) a pro pohled na danou problematiku dětí staršího věku jsem do výzkumu zahrнула také třídu 6. (6.C). Vzhledem k tomu, že výzkum byl v době distanční výuky dětem podán pouze v elektronické podobě, nehodil se bohužel příliš pro děti nižších ročníků, tedy pro žáky 1. a 2. třídy. Výzkum byl vytvořen v podobě dotazníku. K jeho vytvoření jsem využila platformu Google Formuláře, díky čemuž se dobře pracovalo také se sdílením daného odkazu pro děti.

Na vypracování otázek nebyl stanoven žádný časový limit a žáci odpovídali a následně odevzdávali tak, jak vše dokončili. Pokládání otázky jsou přizpůsobeny věkovým schopnostem a chápání dětí ([viz příloha](#)). K zadání výzkumu byly vzhledem k okolnostem zvoleny online hodiny českého jazyka, hodiny třídnické či hodiny ICT. Na těchto hodinách jsem vždy po domluvě s třídním učitelem byla přítomna, abych žákům podala příslušné informace a mohla jim také pomoci, pokud by nějaké otázce v zadání nerozuměli. Po dokončení výzkumu jsme s žáky diskutovali nad daným tématem, případně se žáci ještě doptávali na otázky, které je ohledně tohoto tématu zajímaly.

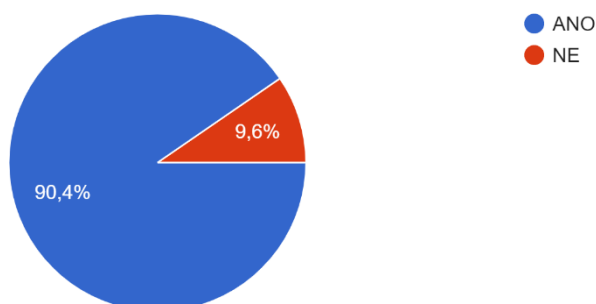
6.2 Vyhodnocení

Výzkumu se zúčastnilo celkem 94 dětí, z toho 50 chlapců a 44 dívek ve věku od 8 do 12 let. Dětem bylo položeno v rámci výzkumu celkem 21 otázek, na 8 otázek bylo možno odpovědět volně, na zbylých 13 otázek děti odpovídaly pouze označením políčka. Na výběr měly vždy dvě a více možností.

1. Máš rád/a různé pohádky?

Máš rád/a různé pohádky?

94 odpovědí

85 dotazovaných dětí (90,4 %) zodpovědělo, že tento žánr má opravdu rádo. Pouze 9 žáků (9,6 %) zvolilo odpověď Ne.

2. Pokud si zaškrtl/a v předešle otázce políčko NE, zkus vysvětlit, proč pohádky rád/a nemáš.

Žáci uváděli převážně tyto důvody: *jsem na ně už moc starý, jsou jen pro malé děti, pohádky mě prostě nebaví.*

3. Pokud si zaškrtl/a v předešle otázce políčko ANO, zkus vysvětlit, co se ti na pohádkách líbí.

Žáci uváděli převážně tyto důvody: *jsou zábavné, napínavé, dobrodružné, končí vždy šťastně, vystupují v nich nadpřirozené a kouzelné bytosti.*

4. Které pohádky jsou tvé nejoblíbenější? Napiš jejich názvy.

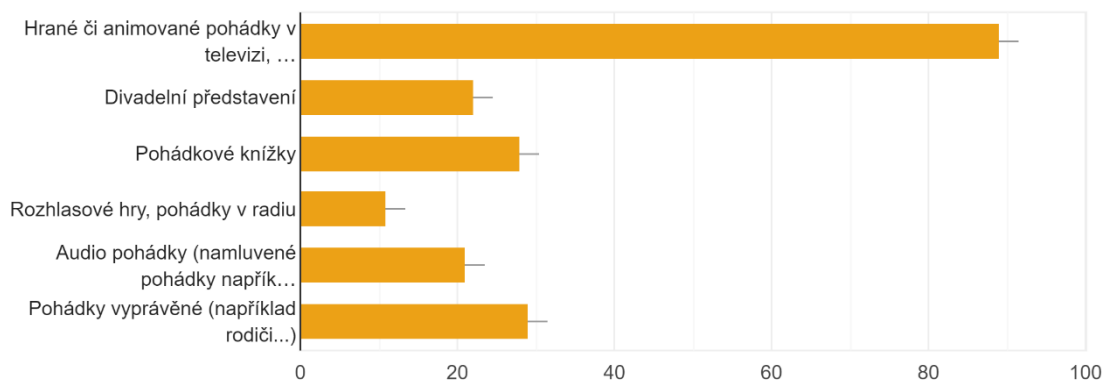
Nejvíce žáků uvedlo tyto pohádky: *Kráska a zvíře, Tři bratři, Krteček, S čerty nejsou*

žerty, *Tři oříšky pro Popelku*. Z odpovědí bylo vidět, že děti znají a mají rády převážně české pohádky.

5. *V jaké podobě máš pohádky nejraději? Můžeš zaškrtnout více políček.*

V jaké podobě máš pohádky nejraději? Můžeš zaškrtnout více políček.

94 odpovědí

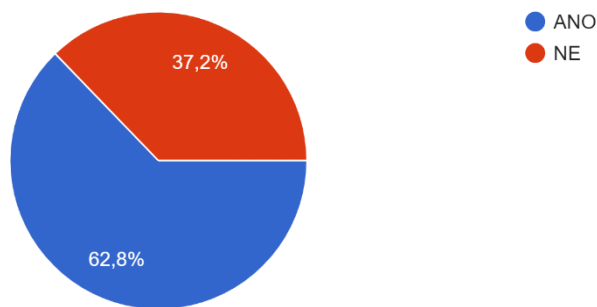

Z grafu výše je patrné, že nejvíce dětí (celkem 89) přijímá nejraději pohádky v hrané, animované či kreslené podobě skrze televizi. Naopak nejméně oblíbenou formou jsou rozhlasové hry či pohádky v rádiu (celkem 11).

6. *Už jsi někdy slyšel/a o klasické (lidové) pohádce?*

Už jsi někdy slyšel/a o klasické (lidové) pohádce?

94 odpovědí

Z tohoto grafu vyplývá, že většina dotazovaných žáků (celkem 59) o tomto pojmu má jakési povědomí. Ostatní žáci (celkem 35) o tomto pojmu nikdy neslyšeli.

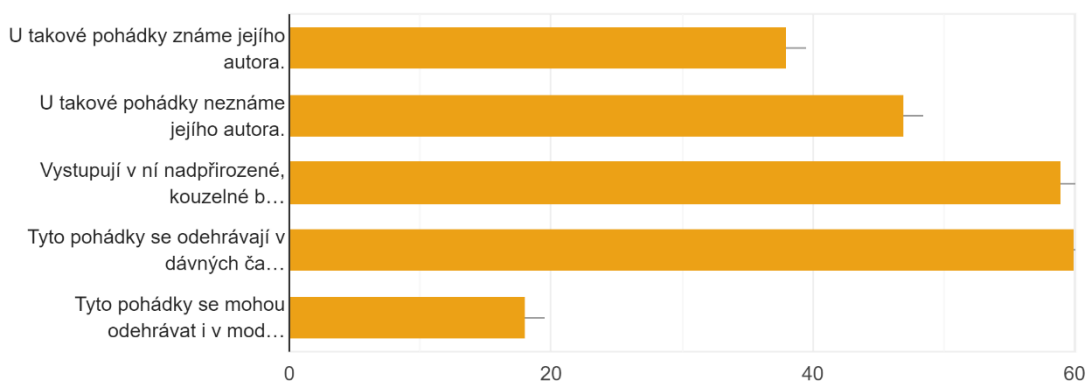
7. Co si pod slovem klasická (lidová) pohádka představuješ?

Žáci odpovídali převážně takto: je velmi stará, je více reálná, vypráví se z generace na generaci, vznikla vyprávěním, není animovaná.

8. Co pro klasickou (lidovou) pohádku platí? Můžeš vybrat více možností.

Co pro klasickou (lidovou) pohádku platí? Můžeš vybrat více možností.

94 odpovědí

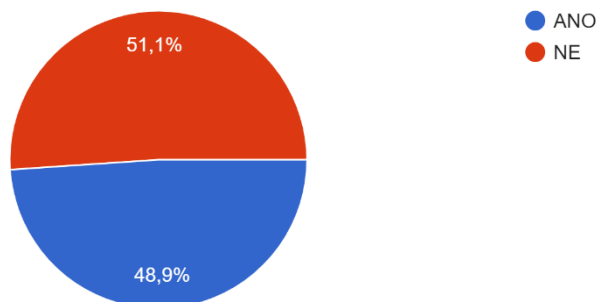

Z výše uvedených odpovědí je zřejmé, že většina žáků dokáže říci, jakými znaky se tento typ pohádky vyznačuje. Celkem 47 žáků odpovědělo, že u takového typu pohádky neznáme jejího autora, celkem 60 žáků odpovědělo, že se tyto pohádky odehrávají v dávných časech a 59 žáků také odpovědělo, že v této pohádce vystupují nadpřirozené bytosti. Celkem 38 žáků uvedlo, že u typu této pohádky známe jejího autora a pouze 18 žáků vybralo odpověď, že se tento typ pohádky odehrává v moderní době. Z toho tedy vyplývá, že povědomí o lidové pohádce většina žáků má a tomuto pojmu rozumí.

9. Už jsi někdy slyšel/a o moderní (autorské) pohádce?

Už jsi někdy slyšel/a o moderní (autorské) pohádce?

94 odpovědí

Z tohoto grafu vyplývá, že větší polovina žáků (celkem 48) o tom pojmu nikdy neslyšela. Naopak menší polovina dotazovaných žáků (celkem 46) má o tomto pojmu povědomí.

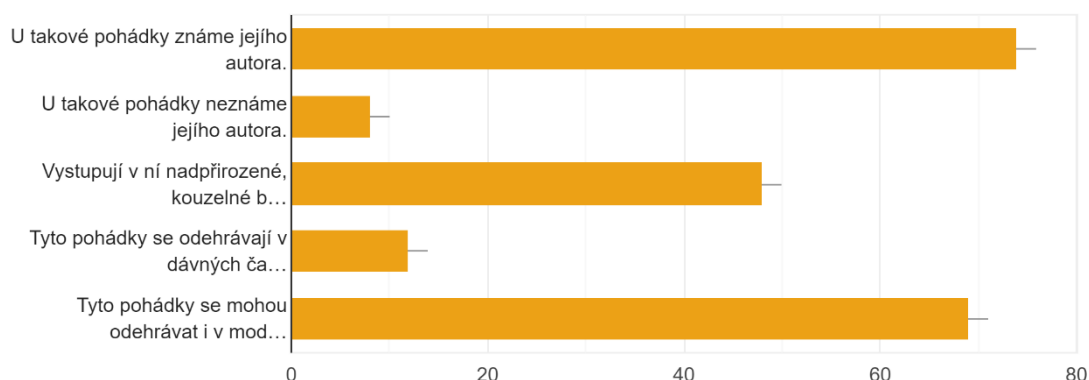
10. Co si pod slovem moderní (autorská) pohádka představuješ?

Odpovědi na tuto otázku byly různorodé, avšak žáci odpovídali převážně takto: *nic, nevím, má autora, tato pohádka je z dnešní doby, někdo ji vymyslel, je animovaná.*

11. Co pro moderní (autorskou) pohádku platí? Můžeš vybrat více možností.

Co pro moderní (autorskou) pohádku platí? Můžeš vybrat více možností.

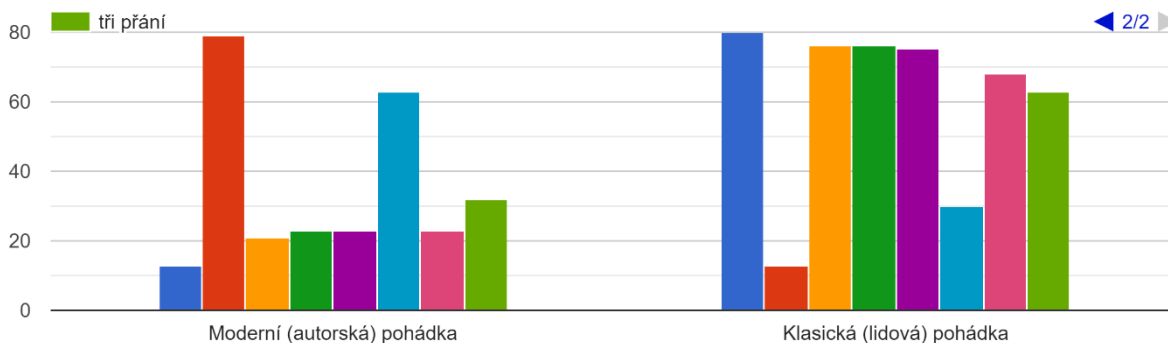
94 odpovědí

Z výše uvedených odpovědí je patrné, že i přes neznalost daného pojmu většina žáků dokáže říct, jakými znaky se tento typ pohádky vyznačuje. Celkem 74 žáků odpovědělo, že u tohoto typu pohádky známe jejího autora, celkem 69 žáků odpovědělo, že se tyto pohádky odehrávají i v moderní době a také 48 žáků uvedlo, že v těchto pohádkách vystupují nadpřirozené, kouzelné bytosti. Pouze 8 žáků si vybralo odpověď, že u tohoto typu pohádky neznáme jejího autora. Dalších 12 žáků také uvedlo, že se tyto pohádky mohou odehrávat v dávných časech.

12. Označ vše, co patří k moderní a ke klasické pohádce.

Označ vše, co patří k moderní a ke klasické pohádce.

Z výše uvedených grafů vyplývá, že většina žáků dokáže k danému typu pohádky přiřadit odpovídající atributy.

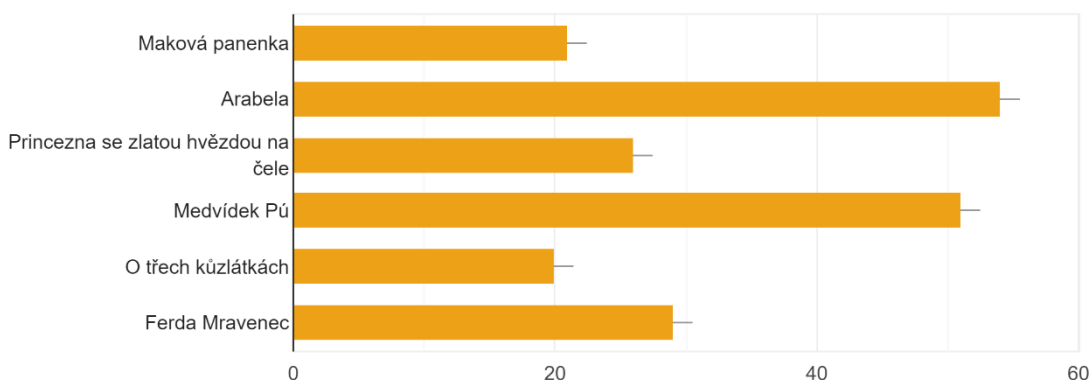
U moderní pohádky se nejvíce objevují tato slova: auto (celkem 79), mluvící předměty (celkem 63), tři přání (celkem 32). Nejméně se zde objevují: vodník (celkem 13) a skřítek (celkem 21).

U klasické pohádky se nejvíce objevují tato slova: vodník (celkem 80), skřítek (celkem 76), princezna (celkem 76), drak (celkem 75). Nejméně se zde objevují: auta (celkem 13) a mluvící předměty (celkem 30).

13. Dokážeš z nabídky vybrat a označit moderní pohádky?

Dokážeš z nabídky vybrat a označit moderní pohádky?

94 odpovědí

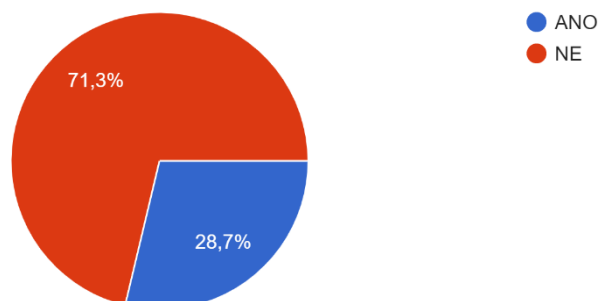

Z tohoto grafu je patrné, že většina žáků dokáže poznat moderní pohádku. Nejvíce žáků z této nabídky zvolilo pohádku *Arabela* (celkem 54) a pohádku *Medvídek Pú* (celkem 51). Nejméně žáků naopak zvolilo pohádku *O třech kůzlátkách* (celkem 20).

14. Znáš nějaké autory, kteří píšou pro děti moderní (autorské) pohádky?

Znáš nějaké autory, kteří píšou pro děti moderní (autorské) pohádky?

94 odpovědí

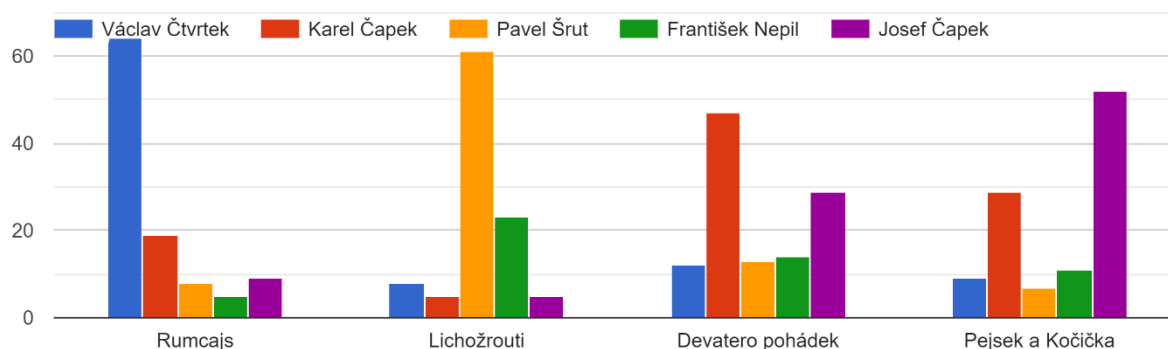
Tento graf ukazuje, že žáci (celkem 67) nemají příliš povědomí o autorech, kteří se věnují tomuto typu literatury. Pouze 27 dotazovaných žáků uvedlo, že nějakého autora moderní pohádky znají.

15. Pokud ANO, napiš jejich jména.

Zde se nejčastěji objevovala tato jména: Josef Lada, Karel Čapek, Ondřej Sekora.

16. Zkus spojit jednotlivé pohádkové příběhy s jejich autory.

Zkus spojit jednotlivé pohádkové příběhy s jejich autory. Klikni na políčko, kde se správné odpovědi protínají.

Z tohoto grafu vyplývá, že většina žáků uvedená díla zná a dokáže je spojit s jejich autorem. *Rumcajse* a Václava Čtvrtka dokázalo přiřadit 64 žáků, *Lichožrouty* a Pavla Šruta – 61 žáků, *Devatero pohádek* a Karla Čapka – 47 žáků a *Pejska a Kočičku* dokázalo s Josefem Čapkem spojit celkem 52 žáků.

17. Víš, které pohádky napsal Václav Čtvrtek? Napiš jejich názvy.

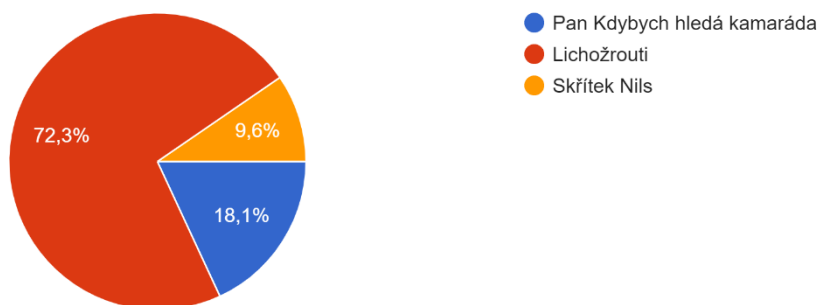
Zde se v odpovědích nejvíce objevovaly názvy těchto pohádek: *Rumcajs*, *O makové panence a motýlu Emanuelovi*, *O vile Amálce a žabce Márince*.

18. Víš, které pohádky napsal Pavel Šrut? Napiš jejich názvy.

Nejčastější odpovědi zde byly: *Nevím*, *Lichožrouti*, *Příšerky a Příšeři*.

19. Do které pohádkové knížky patří tyto postavičky: *Hihlík*, *pan Vavřinec*, *Kudla Dederon*?

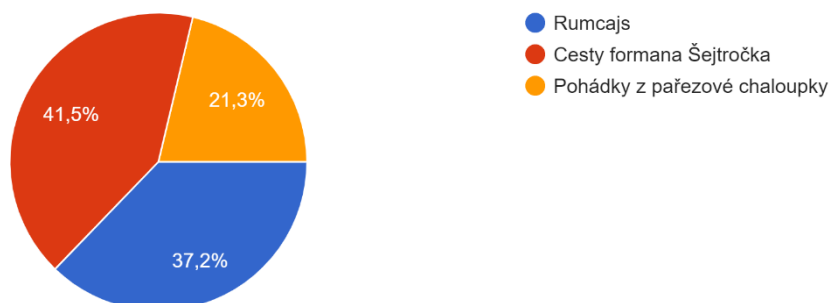
Do které pohádkové knížky patří tyto postavičky: *Hihlík*, *pan Vavřinec*, *Kudla Dederon*
94 odpovědí

Z tohoto grafu je zřejmé, že žáci o dané pohádkové knížce mají velmi dobré povědomí. Celkem 68 žáků uvedlo správný název knihy.

20. Do které pohádkové knížky patří tyto postavičky: *starosta Humpál*, *Česilko*, *Šejtroček*?

Do které pohádkové knížky patří tyto postavičky: *starosta Humpál*, *Česilko*, *Šejtroček*
94 odpovědí

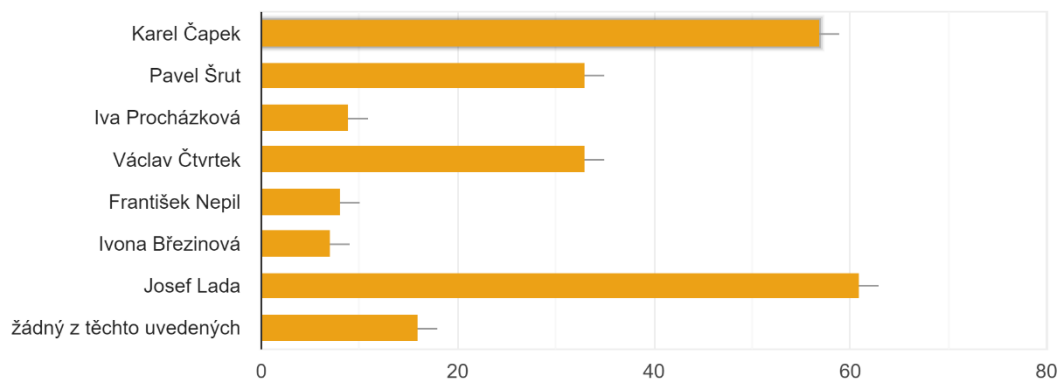

Z tohoto grafu je zřejmé, že žáci o dané pohádkové knížce mají jisté povědomí. Celkem 39 žáků uvedlo správný název knihy.

21. Který z těchto autorů a jeho knížky se ti líbí? Můžeš zaškrtnout více políček.

Který z těchto autorů a jeho knížky se ti líbí? Můžeš zaškrtnout více políček.

94 odpovědí

Z uvedeného grafu vyplývá, že největší oblibě u dětských čtenářů se těší Josef Lada (celkem 61), Karel Čapek (celkem 57), Pavel Šrut (celkem 33) a Václav Čtvrtek (celkem 33).

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na pojem autorská pohádka. V první kapitole jsem věnovala pozornost právě autorské pohádce, její definici, typologii a vývoji českému i světovému. Uvedla jsem též důležitá jména autorů, kteří se na jejím vývoji podíleli.

Druhá kapitola byla věnována Václavu Čtvrtkovi, jeho životu a pohádkové tvorbě. Dále jsem vybrala jedno z jeho nejúspěšnějších děl a blíže jej popsala. V další kapitole jsem se takto zabývala dalším českým autorem Pavlem Šrutem. Také jsem se stručně vyjádřila k jeho životu a následně k literární tvorbě. Zde jsem též zvolila literární dílo, které si získalo velikou oblibu u dětských čtenářů, a blíže se na něj zaměřila. Ačkoliv byla tato díla odlišná, splňovala hlavní znaky autorské pohádky, které byly popsány v úvodní kapitole.

Tvorbu zmíněných autorů jsem následně porovnávala. Tvorba Václava Čtvrťka, zejména *Rumcajs* se řadí k antipohádce – vystupují zde různé nadpřirozené bytosti, avšak jejich povahové rysy se nepřibližují našim zažitým očekáváním. Rumcajs coby loupežník má zde dobré srdce i úmysly, podobně jsou na tom i jiní obyvatelé lesa Řáholce. Naopak častými záškodníky jsou v těchto příbězích obyčejní lidé. Čtvrtek se také více navrácí k lidovým prvkům, které rád ve své tvorbě užívá, i když zcela po svém. Pavel Šrut má nejen své *Lichožrouty* laděné spíše do nonsensové literatury a svůj příběh uchopil opravdu v moderním pojetí. Zároveň Šrut ve své tvorbě poukazuje na současný stav společnosti, která ovlivňuje také dění v příběhu, což je pro autorskou pohádku též velmi příznačné. Oba dva autory pojí humor, který se nese celou jejich literární tvorbou a také hra se slovy, v níž si vedou opravdu zcela mistrně. V uvedených dílech Pavla Šruta i Václava Čtvrťka je patrné, jak autorská pohádka vypadá a funguje i ve zcela odlišných autorských podáních, kdy svou roli hraje také rozdílná doba jejich vzniku.

V posledních kapitolách bakalářské práce jsem se věnovala projektu, jehož cílem bylo uvést veškeré teoretické poznatky o autorské pohádce do praxe v podání tvořivé dílny pro žáky základní školy. V tomto projektu byli využiti autoři a jejich literární díla, která byla zpracovávána v teoretické části této práce. Vše doplňuje provedený výzkum na téma autorské i lidové pohádky, jež dokazuje, že větší polovina dětí zahrnutých do tohoto výzkumu v současné době těmto pojmům rozumí, dokáže se k nim vyjádřit a pracovat s nimi.

S tématem bakalářské práce se mi velmi dobře pracovalo. Získala jsem díky vypracování této práce spoustu nových a zajímavých poznatků.

Literatura a použité prameny

Literatura

- BÍLKOVÁ, Eva. *Okolo Řáholce: povídání o Jičíně, Václavu Čtvrtkovi a jeho díle*. Jičín: Městská knihovna, 2002. ISBN 80-238-9204-5.
- ČEŇKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006.
- ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.
- ČTVRTEK, Václav. *Rumcajs*. 3. vyd. Praha: Albatros, 1975.
- ČTVRTEK, Václav. *Z dětství i jinak*. Praha: Albatros, 1976
- GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
- CHALOUPKA, Otakar a Jaroslav VORÁČEK. *Kontury české literatury pro děti a mládež (od začátku 19. století po současnost)*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1984.
- CHALOUPKA, Otakar, ed. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985.
- JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2009. ISBN 978-80-7414-146-1
- *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí: kontexty, problémy, trendy*. Praha: Obec spisovatelů, 2009. ISBN 978-80-904218-3-7.
- MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989.
- ŠRUT, Pavel. *Lichožrouti*. Vyd. 2. Ilustrovala Galina MIKLÍNOVÁ. Praha: Paseka, 2012. ISBN 978-80-7432-178-8.
- ŠUBRTOVÁ, Milena a Miroslav CHOCHOLATÝ. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4.

- ŠUBRTOVÁ, Milena. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3.
- URBANOVÁ, Svatava a Milena ROSOVÁ. *Žánry, osobnosti, díla: (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. Vyd. 4. (upr. a dopl.). Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-625-X.
- URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-548-1.
- URBANOVÁ, Svatava. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: (reflexe české tvorby a recepce)*. V Olomouci: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-185-9.

Elektronické zdroje

- „Pro mě je teď život jenom pohádka.“ Poslední rozhovor s Pavlem Šrutem na Dvojce. *Český rozhlas Dvojka* [online]. Copyright © 1997 [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/pro-me-je-ted-zivot-jenom-pohadka-posledni-rozhovor-s-pavlem-srutem-na-dvojce-7449320>.
- Knihovnický Zpravodaj Vysočina. *Knihovnický Zpravodaj Vysočina* [online]. Copyright © 2001 [cit. 14.01.2021]. Dostupné z: <http://kzv2.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=1400&key=M>.
- Lichožrouti. CzechLit. [online]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/kniha/lichozrouti-cz/>.
- Miklínová, Galina: Lichožrouti. *iLiteratura.cz - titulní stránka - iLiteratura.cz* [online]. Copyright © Pavel Mandys [cit. 22.01.2021]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/37225/miklinova-galina-lichozrouti>.
- NOVOTNÝ, V., ŠUBRTOVÁ, M. Pavel Šrut. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Copyright © [cit. 14.01.2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1140>.
- PAVLIŠOVÁ, Milada. *Jazykové prostředky podílející se na stylizaci mluvenosti v řeči postav v dílech Václava Čtvrťka* [online]. Brno, 2007 [cit. 2021-01-14]. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/2hq6w0/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Ivana Kolářová, CSc.

- ROHANOVÁ, Pavlína. *Funkce jazykových prostředků v prozaických textech Pavla Šruta* [online]. Brno, 2011 [cit. 2021-01-22]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/zfk8i/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ivana Kolářová.
- SVOZIL, Bohumil. Václav Čtvrtek. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Copyright © [cit. 21.01.2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1308&hl=v%C3%A1clav+%C4%8Dtvrtek>.
- Úvodní slovo Regionální autoři a zpravodaj U nás [online]. Copyright © DocPlayer.cz [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/20679278-Obsah-uvodni-slovo-regionalni-autori-a-zpravodaj-u-nas-3-ecce-homo-3.html>.

Seznam příloh

- Příloha A – plakát
- Příloha B – metodika k tvořivé dílně
- Příloha C – pracovní list
- Příloha D – výzkumné otázky

**Za
pohádku!**

Tvořivá dílna pro
milovníky pohádek

19. 3. 2021
od: 14:00

Vás do
Školní knihovny
zve

Kamila Rybářová

Pohádka
o drakovi

Příloha B

Metodické pokyny k tvořivé dílně: Za pohádku!

Téma	Autorská pohádka
Tematický okruh	Čtenářská gramotnost, práce s textem, biblioterapeutická cvičení, tvořivé psaní
Cílová skupina	1. stupeň základní školy (2.–5. ročník)
Časová náročnost	3–4 hodiny (2 hodiny práce s literárními texty a pracovním listem, 1 hodina pro tvořivé psaní, případně 1 hodina pro zhodnocení, předčítání a prezentaci vytvořených textů)
Mezipředmětové vazby	Český jazyk (literatura, sloh)
Organizační formy	Individuální práce pod vedením vyučujícího
Personální zajištění	Vyučující

Pomůcky	Knihy: <i>Rumcajs</i> , <i>Lichožrouti</i> Pracovní list, psací potřeby
Lokalita realizace	Učebna (školní knihovna)

Vstupní požadované znalosti a dovednosti žáků	Základní znalosti práce s textem – čtení s porozuměním, vyhledávání klíčových informací
Cíle aktivity	<ul style="list-style-type: none">- podpora dětí, jejich fantazie, čtenářské gramotnosti a jejich tvůrčích a prezentačních schopností- získávání nových poznatků z oblasti dětské literatury (pojmy: autorská, lidová pohádka a jejich znaky, autoři, charakteristika hlavního hrdiny, stavba pohádkového příběhu)
Závěr (hodnocení)	Společná prezentace pracovních listů, předčítání vytvořených pohádkových příběhů

Scénář aktivit tvořivé dílny

Scénář aktivit	činnosti učitele	činnosti žáků
1. část	<ul style="list-style-type: none"> - Evokace – zjištění současných znalostí dětí o daném tématu (využití metod kritického myšlení – brainstorming, volné psaní, mluvící křída, V-CH-D aj.) - následné shrnutí a definice tématu 	<ul style="list-style-type: none"> - Žáci naslouchají. - Poté se aktivně zapojují, případně se dotazují k tématu.
2. část	<ul style="list-style-type: none"> - Seznámení se s knihou <i>Rumcajs</i> - Předčítání kapitoly (<i>Jak Rumcajs vysadil duhu na nebe</i>) - První strana pracovního listu 	<ul style="list-style-type: none"> - Žáci naslouchají. - Samostatná práce na pracovním listu
3. část	<ul style="list-style-type: none"> - Seznámení se s knihou <i>Lichožrouti</i> - Předčítání kapitol (<i>Hihlík má tajný plán, Život naruby</i>) - Druhá strana pracovního listu 	<ul style="list-style-type: none"> - Žáci naslouchají. - Samostatná práce na pracovním listu
4. část	<ul style="list-style-type: none"> - Shrnutí, případné dovysvětlení, odpovídání na dotazy 	<ul style="list-style-type: none"> - Žáci naslouchají, případně se dotazují.
5. část	<p>Tvořivé psaní</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stavba pohádkového příběhu - Třetí strana pracovního listu (šablona) 	<ul style="list-style-type: none"> - Žáci naslouchají, případně se doptávají. - Samostatné tvoření v pracovním listu
6. část	<ul style="list-style-type: none"> - Společná prezentace pracovních listů, předčítání vytvořených pohádkových příběhů 	<ul style="list-style-type: none"> - Žáci se do prezentace zapojují dobrovolně (ostatní jim naslouchají, mohou klást otázky).

ZA POHÁDKU! – Pracovní list

Ukázka z pohádkové knížky **RUMCAJS** (*Jak Rumcajs vysadil duhu na nebe*)

1. Napiš 3 kladné a 3 záporné vlastnosti hlavní postavy příběhu – Rumcajse.

_____	_____
_____	_____
_____	_____

2. Obchodníka Španihela v příběhu nechal starosta Humpál zavřít do šatlavy. Co k tomu starostu vedlo?

3. Představ si, že by se ti podařilo vzít z nebe duhu. Co bys s ní udělal/a?
Na co bys jí použil/a?

4. Vzpomeň si, jak Rumcajs a Manka v pohádce vypadají, a zkus je vybarvit.
Jak by asi vypadala duha, kterou se podařilo Rumcajsovi vrátit na nebe?
Můžeš ji k obrázku přikreslit.

Ukázka z pohádkové knížky **LICHOŽROUTI** (*Hihlík má tajný plán, Život naruby*)

1. Jak se jmenuje hlavní hrdina tohoto pohádkového příběhu?

2. Vzpomeneš si na křestní jméno pana Vavřince? Kdo to vlastně je?

3. Myslíš si, že se v něčem hlavní hrdina podobá Rumcajsovi? Pokud ano, zkus napsat, v čem si jsou podobní.

4. Proč myslíš, že se Lichožrouti před lidmi skrývají?

5. Která z těchto dvou pohádek se ti lépe poslouchala? Zkus vysvětlit proč.

6. Pokus se najít v těchto pohádkách nějaké rozdíly.
V čem jsou tyto pohádky jiné?

7. Spoj tyto postavičky se správnou pohádkou.

profesor Vavřinec Ramses Cipísek Hihlík starosta Humpál

LICHOŽROUTI

RUMCAJS

Příloha D

Výzkum - Autorská pohádka

*Povinné pole

1. Jsi dívka nebo chlapec? *

Označte jen jednu elipsu.

- DÍVKA
 CHLAPEC

2. Kolik je ti let? *

3. Máš rád/a různé pohádky? *

Označte jen jednu elipsu.

- ANO
 NE

4. Pokud si zaškrtl/a v předešlé otázce políčko NE, zkus vysvětlit, proč pohádky rád/a nemáš.

5. Pokud si zaškrtl/a v předešlé otázce políčko ANO, zkus vysvětlit, co se ti na pohádkách líbí.

6. Které pohádky jsou tvé nejoblíbenější? Napiš jejich názvy.

7. V jaké podobě máš pohádky nejraději? Můžeš zaškrtnout více políček. *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Hrané či animované pohádky v televizi, kině nebo na DVD
- Divadelní představení
- Pohádkové knížky
- Rozhlasové hry, pohádky v radiu
- Audio pohádky (namluvené pohádky například CD...)
- Pohádky vyprávěné (například rodiči...)

8. Už jsi někdy slyšel/a o klasické (lidové) pohádce? *

Označte jen jednu elipsu.

ANO

NE

9. Co si pod slovem klasická (lidová) pohádka představuješ? *

10. Co pro klasickou (lidovou) pohádku platí? Můžeš vybrat více možností. *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- U takové pohádky známe jejího autora.
- U takové pohádky neznáme jejího autora.
- Vystupují v ní nadpřirozené, kouzelné bytosti.
- Tyto pohádky se odehrávají v dávných časech.
- Tyto pohádky se mohou odehrávat i v moderní, současné době.

11. Už jsi někdy slyšel/a o moderní (autorské) pohádce? *

Označte jen jednu elipsu.

ANO

NE

12. Co si pod slovem moderní (autorská) pohádka představuješ? *

13. Co pro moderní (autorskou) pohádku platí? Můžeš vybrat více možností.

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- U takové pohádky známe jejího autora.
- U takové pohádky neznáme jejího autora.
- Vystupují v ní nadpřirozené, kouzelné bytosti.
- Tyto pohádky se odehrávají v dávných časech.
- Tyto pohádky se mohou odehrávat i v moderní, současné době.

14. Označ vše, co patří k moderní a ke klasické pohádce. *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

	vodník	auta	skřítek	princezna	drak	mluvící předměty	vila	tři přání
Moderní (autorská) pohádka	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Klasická (lidová) pohádka	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Dokážeš z nabídky vybrat a označit moderní pohádky? *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Maková panenka
- Arabela
- Princezna se zlatou hvězdou na čele
- Medvídek Pú
- O třech kůzlátkách
- Ferda Mravenec

16. Znáš nějaké autory, kteří píší pro děti moderní (autorské) pohádky? *

Označte jen jednu elipsu.

ANO

NE

17. Pokud ANO, napiš jejich jména.

18. Zkus spojit jednotlivé pohádkové příběhy s jejich autory. Klikni na políčko, kde se správné odpovědi protínají. *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

	Václav Čtvrtek	Karel Čapek	Pavel Šrut	František Nepil	Josef Čapek
Rumcajs	☐	☐	☐	☐	☐
Lichožrouti	☐	☐	☐	☐	☐
Devatero pohádek	☐	☐	☐	☐	☐
Pejsek a Kočička	☐	☐	☐	☐	☐

19. Víš, které pohádky napsal Václav Čtvrtek? Napiš jejich názvy. *

20. Víš, které pohádky napsal Pavel Šrut? Napiš jejich názvy. *

21. Do které pohádkové knížky patří tyto postavičky: Hihlík, pan Vavřinec, Kudla Dederon? *

Označte jen jednu elipsu.

Pan Kdybych hledá kamaráda

Lichožrouti

Skřítek Nils

22. Do které pohádkové knížky patří tyto postavičky: starosta Humpál, Česílko, Šejtroček *

Označte jen jednu elipsu.

- Rumcajs
- Cesty formana Šejtročka
- Pohádky z pařezové chaloupky

23. Který z těchto autorů a jeho knížky se ti líbí? Můžeš zaškrtnout více políček. *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Karel Čapek
- Pavel Šrut
- Iva Procházková
- Václav Čtvrtek
- František Nepil
- Ivona Březinová
- Josef Lada
- žádný z těchto uvedených

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře